

Lust Till Läsning

En metodhandbok för Sommarboken
– eller hur du pratar med barn om böcker och läsning

Producerad av Kultur i Väst 2017

Text: Hanna Jedvik

Projektledare: Katarina Larson

Art director/Grafisk form: Anders Magnusson

Illustrationer: VV2 Illustrations

Citera oss gärna och ange då källan

Lyssna på denna skrift på kulturivast.se/media-och-publikationer

Lust Till Läsning

INNEHÅLL

DEL 1. / s. 7

**SOMMARBOKENS BAKGRUND
BARN, LÄSNING OCH KRAVLÖSHET
ATT LÄSA**

DEL 2. / s. 33

MODELLER FÖR SAMTAL OM BÖCKER OCH LÄSNING

DEL 3. / s. 43

SOMMARBOKEN - SÅ HÄR GÖR VI:

Hjällbo bibliotek

Storumans kommunbibliotek

Borås stadsbibliotek

DEL 4. / s. 55

ATT ARBETA MED SOMMARBOKEN

DEL 5. / s. 65

FRÅGOR TILL SAMTAL

Frågor enligt Aidan Chambers modell

Agneta Edwards frågor

LITTERATURLISTA / s. 71

SOMMARBOKEN

Det finns olika teorier om vägen till att bli en läsande människa och vad det är som bidrar till att unga människor får ett lustfyllt förhållande till litteratur. Vi baserar vårt arbete på forskning som menar att det inte är antalet böcker eller vad du läser som är avgörande, utan vikten av att man som läsare hittar sin egen lust till läsning. Denna väg skiljer sig åt från en del andra metoder, men gemensamt är känslan av delaktighet och att på olika sätt samtala om det man läst.

Vi har stött på flera bibliotek som utvecklat ett medvetet arbetssätt för att stimulera till läsning på loven utan att ställa krav på antal lästa böcker. Däremot har de hittat sätt att skapa mötesplatser på biblioteket för reflekterade, och demokratiskt utformade samtal med barnen. Dessa samtal har många gånger resulterat i att fler barn kommer till biblioteket, att samtalen ägs i större utsträckning av den unga läsaren och att fler berättelser delas.

Så vi vågar påstå att det behövs genomtänkta, trygga och öppna möten för att arbeta med det kravlösa läsandet.

Med den här skriften hoppas vi kunna ge inspiration och konkreta verktyg för att arbeta vidare på ett lustfyllt och medvetet sätt i ert möte med era unga läsare på biblioteket, oavsett om det är sommar, höst, vinter eller vår. Denna metodhandbok ger inspiration för hela året.

Angelica Hadzikostas
Enhetschef
Kultur och konstarter

Katarina Larson
Projektledare
Sommarboken

DEL 1.

SOMMARBOKENS BAKGRUND

Inledning

Det ska vara lustfyllt att läsa. Det är idén bakom Sommarboken. Lust lägger nämligen grunden för ett läsintresse som håller i sig för resten av livet. I projektet Sommarboken får barn tillgång till bibliotek och bibliotekarier på sommarlovet under fria och lekfulla former för att hitta sin egen väg in i böckernas värld. I Sommarboken är de fria från krav, pekpinnar och måsten. Istället får barnen läsa i sin egen takt, välja berättelser som fångar just dem och prata med andra om sina läsupplevelser. Dessutom får de chansen att upptäcka biblioteket, få en relation till bibliotekarien, fika, träffa andra barn, skapa och ha trevligt. Allt med avstamp i de vidunderliga berättelsernas universum. Eller med näsan över en faktabok som snöar in på just det där favoritämnet som intresserar extra mycket. Allt som är kopplat till böcker och berättelser är okej. I Sommarboken spelar det ingen roll hur många sidor du läser eller antal böcker som är avslutade när lovet är till ända. Hellre att du läser en bok som du verkligen gillar än tio för sakens skull.

Den här handboken vänder sig därför till dig som jobbar på bibliotek och är intresserad av att jobba utifrån Sommarbokens arbetssätt. Men också till dig som vill veta mer om lustfyllt läsande och samtal om böcker och läsning. Här får du en presentation över några av de teorier som finns kring barn och läsning, men också praktiska tillvägagångssätt i hur du som är engagerad i den här typen av verksamhet kan arbeta för att prata med barn om läsning och litteratur. Och varför vi bör prata med barn om deras läsupplevelser.

Boken är indelad i en teoridel om läsprocesser och vikten av att samtala med barn om böcker. Den följs av en metoddel som visar hur du kan gå tillväga i arbetet med boksamtal och i slutet får du råd om hur du kan arbeta praktiskt med Sommarboken.

En stor del av de teorier om boksamtal och samtal om böcker som presenteras, tar avstamp i den brittiske författaren Aidan Chambers idéer och tankar om boksamtal, utifrån hans bok *Böckerna inom och omkring oss* (2014). Här finns även Linnéa Lindskölds rapport "Att komma in i dom andras läsningar" En studie av barns upplevelser av Sommarboken, som bas. Du hittar även teorier och erfarenheter som grundar sig på litteraturpedagogen Agneta Edwards mångåriga arbete. Utöver det baseras boken också på en del övrig facklitteratur om barn, läsning och boksamtal. Därtill får du även nedslag på bibliotek som på olika sätt exemplifierar hur bibliotekspersonal jobbar med Sommarboken.

Trevlig läsning!

Den här handboken använder sig av följande begrepp:

Metod – Sommarboken är en metod för att arbeta med lustfylld läsning och att prata med barn om litteratur.

Modell – De olika tillvägagångssätten som presenteras i boken för hur du kan föra samtal med barn om böcker och läsning.

Aktivitet – Verksamhet som innefattar samtal om litteratur, men också andra typer av aktiviteter som på olika sätt är kopplade till böcker, läsning och boktips.

Sommarboken blir till

Sommarboken är ett läsfrämjande biblioteksprojekt som initierades av Kultur i Väst 2012. Man hade då identifierat ett behov av ett läsfrämjande projekt utifrån idén om det lustfyllda läsandet utan krav på motprestation. Både på Kultur i Väst och ute på biblioteken i regionen.

Tanken var att ge alla barn mellan åtta och tolv år tillgång till en sommarlovsaktivitet på bibliotek, med fokus på lustfylld läsning och samtal om böcker och litteratur med en vuxen, utan några som helst krav. Den andra utgångspunkten var att stärka bibliotekariens profession och ge barnen tillgång till biblioteksrummet och dess personal. Dessutom ville man skapa ett gemensamt marknadsföringsmaterial kring Sommarboken. För även om Sommarboken och liknande projekt hade funnits tidigare var tanken att nu göra en gemensam satsning.

Sommarboken finns i dag över hela landet och hade fram till 2016 stöd av Statens kulturråd. Från 2016 drivs Sommarboken av Kultur i Väst. Det finns även andra läsprojekt med samma namn men där inte kravlösheten är ett av målen.

Sommarbokens mål:

- ⊙ Att få fler barn 8-12 år att lustläsa under sommaren.
- ⊙ Barnens läsning ska vara kravlös och utan motprestation från bibliotekets sida. Allt är tillåtet att läsa – hur mycket eller hur lite man vill.
- ⊙ Ge barn möjlighet att prata och samtala om sin läsning med varandra.
- ⊙ Använda metoder som boksamtal eller liknande för att utveckla det litterära samtalet.

Barns rätt till delaktighet och respekt

En av Sommarbokens hörnstenar är vikten av barns rätt till delaktighet, som finns reglerad i FN:s konvention för barnets rättigheter (Barnkonventionen). Delaktighet handlar framför allt om att ta barns perspektiv på allvar. Ibland till priset av att vuxna får ta ett steg tillbaka. Det gäller därför att aktivt ta barnperspektivet på allvar och ta ansvar för att barnen får vara med och påverka innehållet och känna att de blir lyssnade på. Frågan om hur vi skapar delaktighet för barnen är också central i denna handbok om Sommarbokens arbetssätt.

Barnkonventionen är ett internationellt, rättsligt bindande avtal som skyddar barns rättigheter. Konventionen togs fram av FN 1989. Den innehåller 54 artiklar, varav fyra principer är grundläggande.

- ⊙ Alla barn har samma rättigheter och lika värde.
- ⊙ Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn.
- ⊙ Alla barn har rätt till liv och utveckling.
- ⊙ Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad.

I Barnkonventionen finns även formuleringar som ska säkerställa barns rätt att delta i kulturlivet och enligt svensk lagstiftning ska alla barn och ungdomar ha möjlighet och rätt till kulturupplevelser och att utforska kultur och konstnärliga uttryck. Detta oberoende av familjeförhållanden eller var man växer upp – oavsett ålder, kön, funktionsvariation eller etnisk, socioekonomisk eller religiös bakgrund.

Frågor ni kan ställa er:

- ⊙ Vad betyder delaktighet för er?
- ⊙ Hur arbetar ni med delaktighet i praktiken?
- ⊙ Vad vill ni bli bättre på?
- ⊙ Hur ska ni nå dit?
- ⊙ Vad innebär det att alla barn har rätt till kultur?
- ⊙ Vad vill ni göra för att ge alla barn tillgång till kultur och möjlighet att utforska konstnärliga uttryck?

Så funkar det

De bibliotek som deltar i Sommarboken arrangerar minst tre träffar under sommaren. Många anordnar långt fler sammankomster än de tre obligatoriska. Vissa bibliotek träffar rent av deltagarna flera gånger i veckan. Andra betydligt mer sällan. Det viktigaste är att träffarna blir av och att det litterära samtalet står i centrum. Men också att barnen tas på allvar, blir lyssnade på och att de kan tipsa varandra om böcker och få fördjupad kunskap om litteratur när det gäller genrer, berättarteknik och litteraturhistoria. På så sätt ges var och en chansen att läsa efter förmåga, att mötas kring litteratur och att prata om böcker, med varandra och tillsammans med en bibliotekarie. Tanken är också att barnen genom Sommarboken ska ges tillgång till biblioteksrummet och dess innehåll, få en relation till bibliotekarier samt att biblioteket blir förknippat med något positivt för barnen. Det enda villkor som ställs på biblioteken, utöver antalet träffar, är att de inom ramen för Sommarboken arbetar utifrån idén om det lustfyllda läsandet och att de inte ställer några krav på motprestation. Information om Sommarboken går ut via regionernas litteraturkonsulenter och de bibliotek som önskar att delta anmäler sitt intresse till Kultur i Väst.

Festligt att delta i Sommarboken

De bibliotek som deltar i Sommarboken har möjlighet att köpa in ett paket med marknadsföringsmaterial. I materialet ingår boklådor och/eller bokpåsar, festival-armband, klistermärken och bokmärken. Tanken med marknadsföringsmaterialet är att projektet ska få en enhetlig inramning, skapa en klubbkänsla och få barnen som deltar att känna sig utvalda. Det finns även en hemsida med information om Sommarboken, sommarboken.se, för såväl barn som personal.

Sommarbokens utmaningar

Utöver boksamtal och aktiviteter finns en handfull utmaningar för de bibliotek som deltar i Sommarboken. Det rör sig om delaktighet, mångfald och att arbeta med det vidgade textbegreppet.

1. Delaktighet

Enligt FN:s barnkonvention har barn rätt till delaktighet och respekt. Barns delaktighet är också en av Sommarbokens hörnstenar. Men frågan är hur ni på ert bibliotek kan gå till väga för att hitta en metod för att tillämpa delaktighet i praktiken. En välkänd modell för att förstå barns delaktighet är ”Pathway to participation” (2001), framtagen av den brittiske författaren och forskaren Harry Shier, som är specialiserad på barns rättigheter. I hans modell utkristalliseras fem nivåer av barns delaktighet.

1. Barn blir lyssnade på.
2. Barn blir stöttade i att uttrycka sina åsikter.
3. Barns åsikter blir tagna på allvar.
4. Barn är involverade i beslutsprocesser.
5. Barn delar makt och ansvar för beslutsprocesser.

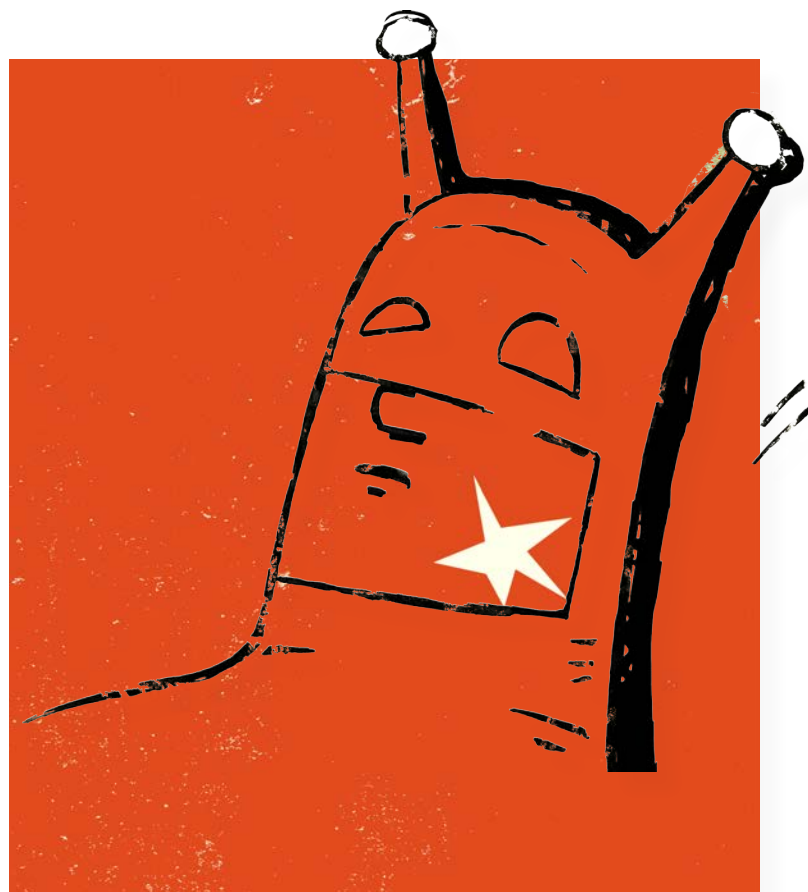
Nivå tre är den lägsta nivån för en verksamhet eller organisation som vill leva upp till Barnkonventionen, enligt Shiers modell. Det leder fram till att nivå tre och uppåt torde vara ett rimligt mål för ett projekt som riktar sig mot barn och unga. Därför kan det vara värt att fundera ett varv extra på hur ni arbetar med nivå tre, fyra och fem.

2. Utvidgat textbegrepp

I Sommarboken kan man jobba med det vidgade textbegreppet. Det finns många olika aktiviteter som går bortom den tryckta texten där du kan ta fasta på berättelsen snarare än boken, som att se på filmatiseringar, berätta fritt, prata om sagor eller läsa serier eller textlösa böcker. Det går även att leka, dansa och hitta på olika typer av kringaktiviteter utifrån böcker.

3. Mångfald

Många av de barn som deltar i Sommarboken är nyanlända eller har ett annat språk än svenska som sitt första språk. Det kräver en medvetenhet från personalens sida och kanske i viss mån även lite extra tankekraft, resurser och planering att se till att alla barn inkluderas i aktiviteterna. Serier, ljudböcker, lättlästa böcker och faktaböcker kan vara bra vägar till läsning för de barn som är nyanlända och/eller har ett annat språk än svenska som förstaspråk. Dessutom finns många svenska titlar på andra språk.

”Det roligaste är att få gräsmattan full med läsande barn som ser nöjda ut”

Catarina Eden, bibliotekarie

Bokbussen Röda rummet, Västerås stadsbibliotek
Antal år i Sommarboken: två

Vad utmärker just er när det gäller deltagare i Sommarboken?

– Tre av områdena är villaförorter strax utanför Västerås och det fjärde området är mer renodlad landsbygd. I år har vi utvidgat det till att stanna på fem fritids. Första året vi körde Sommarboken försökte vi locka barn på ordinarie turer som vi kör på eftermiddagarna, men tyvärr kom inte så många barn. Året därpå startade vi ett samarbete med fyra olika fritids i våra områden och fångade på så vis upp fler barn. Vi var dock nogga med att understryka att det var frivilligt att komma till oss.

Hur påverkar det era aktiviteter?

– Vår målgrupp är ju spridd över ett stort område så vi har vridit och vänt på olika idéer om hur vi ska kunna nå barnen. Vi kom fram till att ett fritidssamarbete var det bästa. Att vi är mobila gör ju liksom att vi måste tänka lite tvärtom mot ett fast bibliotek. Vi kommer till dem istället för tvärtom.

Har ni boksamtal? Hur är de i så fall utformade?

– Hittills har vi haft spontana boksamtal med en del förberedda boktips, dessutom har vi sparat ihop nyheter så att vi kan presentera en hylla med nya fräscha böcker dit vi kommer. Vi uppmuntrar också barnen att boktipsa varandra.

Vad gör ni för att nå ut och få barn att hitta till Sommarboken?

– Vi har träffar med fritidspersonalen innan sommaren då vi även försöker få ut information till de barn som inte går på fritids. Fritids och skola är integrerat så vi ber fritidspedagogerna dela ut information även på skolan.

Vilken är den svåraste utmaningen med Sommarboken?

– Att förstå vad som kan locka barnen i form av extra jippon. I viss mån också att vi är så beroende av vädret, samt att få ut informationen på ett bra sätt.

Vad är det roligaste med Sommarboken?

– Att få bussen och gräsmattan full med läsande barn som ser nöjda ut. Och att träffa nya barn.

Vad har överraskat dig mest med Sommarboken?

– Att det egentligen behövs ganska lite för att barnen ska vara glada och entusiastiska.

Vad har du lärt dig av att jobba med Sommarboken?

– Att planering i god tid är viktigt och att hur mycket information man än skickar ut så får man ändå överraskande frågor från framförallt personal på fritids.

BARN, LÄSNING OCH KRAVLÖSHET

Vad vi menar med lustfyllt läsande

Sommarboken utgår ifrån idén om så kallat lustfyllt läsande. Det utgör grunden för hela projektet. Lustläsning är den läsning som barn och ungdomar frivilligt ägnar sig åt på fritiden utan krav på motprestation. Begreppet har sitt ursprung i det engelska begreppet Free Voluntary Reading och en av dess främsta förespråkare är den brittiska forskaren Stephen Krashen. Hans studier har bland annat visat att frivillig läsning bidrar till bättre läsförståelse, ökad skrivkunskap, större ordförråd och att barnet fortsätter läsa senare i livet (Krashen, 1993, 2004, 2011).

Tre kategorier av läsning

Den lustfyllda läsningen bygger på roliga och spännande böcker som för barnet innebär härlig avkoppling. Läsning under tvång beskrivs däremot ofta som en aktivitet kantad av påtryckningar från föräldrar och lärare. Styrd läsning på fritiden kan därför ha en rent avskräckande effekt. Barns läsande kan delas in i tre kategorier (Hedenmark, 2011):

1. Det lustfyllda läsandet.
2. Läsning under tvång.
3. Det instrumentella läsandet.

Den sistnämnda kategorin innebär läsning som har ett uttalat syfte, ofta att lära sig något, som att utveckla språket eller läsförståelsen. I Sommarboken ligger alltså fokus på det lustfyllda läsandet då vi tror att detta är vägen för att väcka läslust och skapa ett intresse för läsning som håller i sig även på lång sikt. Genom lustläsning ges barn möjlighet att upptäcka och utforska litteratur på egen hand och tillsammans med andra barn. Alltsammans i händerna på yrkesskickliga bibliotekarier.

Utan krav på motprestation

En viktig byggsten i det lustfyllda läsandet är att inte ställa krav på motprestation. Motprestation kan exempelvis vara ett omdöme eller att barnet ska redovisa antal sidor som har lästs under en viss period. Det finns en tradition av att exempelvis ha utmaningar som går ut på att barnen ska läsa ett visst antal böcker under lovet för att få en belöning. Krav eller motprestation kan också vara att barnet förväntas skriva en recension av boken.

För att barn och unga på egen hand ska kunna hitta något som de gillar att läsa är det också viktigt att de presenteras för många olika typer och genrer av litteratur – både när det gäller form och innehåll. Men det krävs även att du som jobbar med barn och läsning hittar nya vägar för att vidga textbegreppet, för att nå själva berättelsen i samtalet med barnen. Genom att erbjuda andra plattformar för läsning än fysiska tryckta böcker kan vi också hjälpa barn som inte läser så mycket, att läsa mer. Dessutom innebär sommarlovet fri tid och att barnen själva kan styra över sin läsning i stor utsträckning, vilket ger goda förutsättningar för att läsandet ska bli lustfyllt. Barnen väljer på egen hand när och hur mycket de vill läsa, medan bibliotekets roll är att inspirera, engagera och fördjupa.

Sommarbokens byggstenar

- ⊙ Lustfyllt läsande.
- ⊙ Barnen får fritt välja böcker.
- ⊙ I centrum står samtalet om böcker.
- ⊙ Barnen tipsar varandra.
- ⊙ Verksamheten leds av bibliotekarer som guidar och fördjupar.
- ⊙ Biblioteket skapar läslust och inspirerar.

Barn och läsning

De flesta barn gillar att läsa. Med några få undantag. Det visar studien Barn berättar – en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek, som gjordes 2011 av Åsa Hedenmark, filosofie doktor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Uppsala universitet. Undersökningen gjordes på uppdrag av Svensk biblioteksförning. Studien bygger på gruppintervjuer med barn i tioårsåldern och åtminstone utifrån den kan vi konstatera att barnen som deltog i undersökningen, kopplar läsning till tryckta skönlitterära böcker. Det är också den typ av litteratur som barnen uppskattar mest och om de får välja själva blir det oftast spännande böcker som deckare eller mysterier.

Fysiska böcker dominerar

När det gäller andra medieformat läser barnen i undersökningen till viss del böcker via internet eller tar del av ljudböcker. Dock betraktar de inte själva det som läsning i lika stor utsträckning som när de läser fysiska böcker. Trots att barns läsvanor, och inte minst medievanor har förändrats över tid, finns det ytterst lite som talar för att nya medier per automatik skulle ersätta äldre (Hedenmark, 2011).

I dag vet vi även att en del barn läser e-böcker, även om det fortfarande är i relativt liten grad jämfört med fysiska böcker, enligt de bibliotekarier som blivit intervjuade i arbetet med den här boken. Inte minst av den anledningen är det viktigt att biblioteken visar att det finns många alternativ när det handlar om att ta del av en berättelse. I undersökningen framgår även att barn förknippar bibliotek med läsning och att de barn som deltar i olika bokklubbar och läsecirklar på bibliotek ofta vill ha fler och tätare träffar. Boktips får de oftast från jämnåriga kompisar och de vill inte läsa böcker som är vare sig för svåra eller för barnsliga.

Barns läsning

- ⊙ Som läsning räknas oftast fysiska böcker.
- ⊙ Biblioteket förknippas med böcker och läsning.
- ⊙ Deckare och mysterier är favoriter.
- ⊙ Viktigt med bok efter ålder och person.
- ⊙ Får främst boktips av kompisar.

”Läsning har fått ett sammanhang och en legitimitet”

Sirpa Persson, bibliotekarie
Lindome bibliotek i Mölndal
Antal år i Sommarboken: sex

Vad utmärker just ert bibliotek angående deltagare i Sommarboken?

– Lindome är en ganska utsträckt kommunal del med mycket blandad bebyggelse. Allt ifrån ren landsbygd till ett par bostadsområden där det också finns socioekonomiskt svaga familjer. Främst är det dock stora radhus- och villaområden. Vi har en liten del barn med annat modersmål än svenska. Men också en ganska stor andel barn som är andra- och tredje generationens svenskar.

Hur är träffarna utformade?

– Vi har i stort sett samma upplägg varje gång – barnen kommer och då får de ta frukt och saft. Sedan presenterar vi bibliotekarier ett par nya böcker var. Vi försöker täcka in läsnivåer som passar från nybörjare till avancerad läsare. Sedan är det barnens tur och det är då det riktiga boksamtalet sker. Ofta är det flera barn som har läst boken och då diskuterar vi den. Efter ungefär en timme, när alla barn har presenterat sina böcker, har vi alltid någon aktivitet, som pyssel, tipspromenad eller quiz. Som avslutning får barnen välja varsin gåvobok samt låna med sig böcker hem. Vi talar också om när vi har nästa bokfika och vad vi planerar att göra då.

Har ni ändrat på något genom åren när det kommer till aktiviteter, bemötande, samtal och liknande?

– Ja, det hoppas jag. Barnen får önska aktiviteter som vi försöker att genomföra. Förra året önskade de sig en läsdagbok och då köpte vi in anteckningsböcker som de fick ”pimpa” och använda som läsdagböcker. Vi har försökt göra filmade bokprat men tyvärr var det alldeles för tidskrävande och vi hann inte med alla under en och en halv timme. Det hade behövts mycket mer tid för förberedelser. Vi försöker variera aktiviteterna på bokfikorna.

Hur är era samtal om böcker utformade?

– De första åren tycker jag att det mest var vi bibliotekarier som bokpratade. Även om barnen presenterade böcker – så blev det inte så mycket samtal om böckerna. Nu är vi bättre på att fördjupa oss i samtal, ställa frågor och även ge plats för andra barn att ge synpunkter på böckerna. Om en bok har filmats kan vi prata om skillnaden mellan bokupplevelsen och filmupplevelsen. En bok kan också ge associationer till andra böcker. Eftersom vi brukar vara så många barn kan vi inte fördjupa oss eller samtala på samma sätt som i våra bokklubbar.

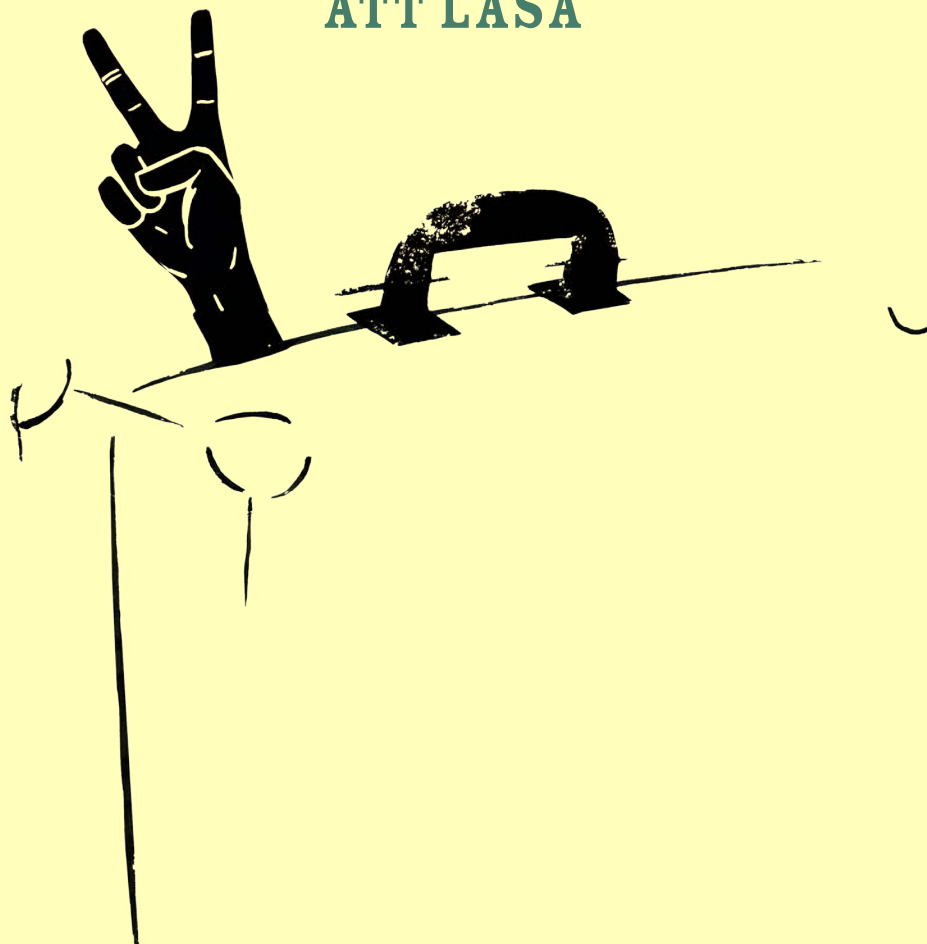
Vad har du lärt dig av att jobba med Sommarboken?

– Läsning, som ses som en ensamaktivitet, har fått ett sammanhang och en legitimitet. Träffarna har sporrat barnen att läsa under sommarlovet och de gåvoböcker som vi har delat ut vid träffarna har varit mycket uppskattade. Biblioteken har kunnat utveckla Sommarboken genom att starta läsklubbar. Sommarboken har också ökat barn och ungas intresse för läsning, inte bara kvantitativt utan även kvalitativt i form av textförståelse, sammanhang och fördjupning.

Lust Till Läsning

ATT LÄSA

Att läsa – vad är det?

Vad som avses med begreppet ”att läsa” kan låta som en självklarhet. Det kan dock vara värt att titta närmare på hur läsningen egentligen går till, hur en läsprocess ser ut och vad vi vinner på att utvecklas och utmanas i vårt läsande.

”För mig är läsning ett sätt att tänka. Man kan uttrycka det som att litteraturen ger oss bilder att tänka med.” (Chambers, 2014 s.22)

Den brittiska författaren Aidan Chambers har gått på djupet i sina studier av hur läsprocessen ser ut. På det här sättet beskriver han varför läsandet handlar om långt mycket mer än det vi gör när vi hänger med näsan över en bok.

”Jag har satt citationstecken kring ordet ’läsa’ för att poängtera att läsning rör sig om mycket mer än att låta ögonen löpa över tryckt text för att dechiffrera den. Läsandets cirkel visar att läsning består av en rad aktiviteter, och att avkodandet av ord på papper bara är en del av dem.” (Chambers, 2014 s.18)

Läsa, långt mycket mer än avkodning

Ja, det finns inget annat ord än ”läsa” för den tid i läsprocessen som vi ägnar åt annat än att bara titta på själva orden och avkodar dess betydelse. Därför verkar nybörjarläsaren tro att de inte lyckas med konststycket att ”läsa” förrän de klarar av att avkoda samtliga tryckta ord i en bok. (Chambers, 2014) Det bästa sättet att hjälpa läsare under utveckling kan vara att ge bekräftelse varje gång de lyckas med något, medan de rör sig runt i vad Chambers kallar för läsandets cirkel. Det kan handla om saker som att gå till bokhyllan för att titta på böcker, att plocka ut en bok eller att ta ett beslut om ifall boken är värd mer tid, eller om det är läge att välja annan istället. Att ”läsa” är även att slå sig ner för att läsa.

Högläsning nödvändig för språkutvecklingen

Både läsningen och skrivkonsten är mänskliga påhitt som det har tagit flera tusen år för våra hjärnor att utvecklas tillräckligt för att klara av. Varje individ måste gå igenom den utvecklingen på nytt. En stor del av forskningen om vad som händer i våra huvuden när vi läser, befinner sig dock fortfarande på ruta ett. En sak vet man

däremot – det krävs att hjärnan aktiveras på tre olika ställen när man läser. Flera av biblioteken i Sommarboken använder sig av högläsning som aktivitet på sina träffar.

Chambers lyfter fram två slutsatser som kan dras utifrån den neurovetenskapliga forskningen:

1. Högläsning är nödvändigt för språkutvecklingen också för de som har lärt sig att läsa på egen hand.
2. All läsning bygger på det man har läst tidigare. Ju större variation av ord, meningar och texter som hjärnan har i sitt arkiv, desto större möjlighet har man därför att förstå nya texter.

Läsandets cirkel

När det gäller Aidan Chambers så inkluderar han processen att välja bok, själva läsningen och reaktionen som följer, i det han kallar för läsprocessen. Men också responsen och mötet som uppstår när vi pratar med andra om boken. För att förstå poängen med samtal om böcker ska vi först titta på hur vi som läsande människor också blir tänkande läsare som utvecklas. Att läsa som tidsfördriv, för att somna eller för att koppla av kan vara väl så trevligt, men för att ringa in allt som ryms i läsprocessen ska vi även titta närmare på de delar som rör reaktion och respons.

Figur Läsandets cirkel
(bearbetad modell,
Chambers 2014, s. 15)

Hur vi pratar om läsning påverkar

Hur gör man om man vill gå från att ha läsning som tidsfördriv till att fördjupa sin läsning? Jo, framför allt är det viktigt *hur* vi pratar om det vi läser, snarare än *att*. Genom att samtala grundligt och ingående, genom att fundera över läsupplevelsen kan vi också bli medvetna om vad som händer med oss, både när vi läser och samtalar om det vi har läst. Det i sin tur gör oss mer kritiska och medvetna i valet av nya böcker.

Längtan efter mer – ett steg till på läsetrappan

En av de viktigaste följderna av att vi läser en bok som vi tycker om, är att det leder till att vi vill läsa mer. Antingen vill vi läsa om boken vi just har läst, läsa en liknande eller bara läsa en annan. På så sätt tar vi oss ett varv runt i cirkeln och börjar om på nytt. Därför kan det vara en god idé att ta sikte på den så kallade kumulativa läsningen, alltså läsning där vi arbetar vidare utifrån de kunskaper om litteratur och läsning som vi har fått tidigare och därmed redan har. Den kumulativa läsningen skiljer sig från den extensiva läsningen där vi konsumerar verk efter verk – text efter text – utan att de böcker som vi har läst får tjäna som trappsteg på den så kallade läsetrappan.

”Vi som förespråkar kumulativ läsning tror att inte bara själva den mekaniska läsningen utan också sådant som eftertänksam läsning, kreativ läsning och kritisk läsning är förmågor som kan utvecklas kontinuerligt hos alla barn och ungdomar. Med hjälp av poesi, facklitteratur, skönlitteratur, dramatik, lek, muntliga och skriftliga boksamtal samt goda pedagoger.” (Kjersén Edman 2013, s. 26)

Samtalets betydelse för utveckling

I vår strävan att utvecklas är samtal om böcker i sig en värdefull handling. Det går inte att bortse från det faktum att goda samtal om böcker är en av de bästa övningarna för att kunna samtala om andra saker. Genom att hjälpa barnen att prata om det som de har läst hjälper vi dem att också kunna uttrycka annat i livet.

Tid för reflektion och respons

Som läsare behöver vi ofta, stora som små, tid för att smälta en bok efter att vi har läst ut den. Vi vill njuta av berättelsen ett tag till, leva kvar i den och fundera vidare på vad den hade att säga. Därefter vill vi också ofta dela med oss av vår läsupplevelse till andra – kanske till våra vänner som i sin tur vill läsa samma bok. Behovet av att delge andra vår läsupplevelse innebär att det nästan är svårt att stå emot impulsen att prata om boken, eftersom vi önskar våra vänner och bekanta samma upplevelse som vi själva just har haft. Vi vill ju veta vad boken kan tänkas betyda och varför vi själva upplevde den som angelägen. Vi vill också gärna läsa böcker som personer i vår närhet har upplevt som betydelsefulla eller som de kanske inte har förstått. (Chambers, 2014) Boken eller texten blir en annan när vi samtalar om den.

Skillnad på vardagsprat och boksamtal

Det är här boksamtalet kommer in i bilden. Samtal om böcker kan nämligen delas in i två olika kategorier: vardagsprat – småpratet som sker vänner emellan – och mer formella och strukturerade boksamtal, alltså diskussioner av de slag som förs i bibliotek och klassrum. Inte minst inom ramen för Sommarboken. Båda inriktningarna på samtal leder läsaren vidare in i läsandets cirkel. De kan också leda till att läsandets cirkel förvandlas till en uppåtgående spiral, eller till att läsaren tar ett steg uppåt på lästrappan. (Chambers, 2014)

Konsten att välja

Vilken bok eller typ av text vi väljer att läsa är avgörande för hur vi utvecklas som läsare. Att alltid läsa samma slags böcker eller texter begränsar våra möjligheter till utveckling. Vi återvänder gärna till böcker som vi tycker om och läser mer av samma, men det behöver inte nödvändigtvis innebära att vi utökar ordförrådet eller på annat sätt tar ett kliv framåt i vår läsning. För att läsningen, trots sina utmaningar, ska bygga på lust gäller det att vi som vuxna ger barnen de bästa förutsättningarna för att både vilja och våga pröva något nytt.

Hur hitta rätt nivå på texten?

Att välja ut en bok att läsa är inte alltid det enklaste. Speciellt för den som saknar större läsvana. Erfarna läsare har betydligt enklare för att både hitta böcker och att välja vad de vill läsa. En van läsare klarar för det mesta av att på egen hand leta bland böcker och fråga om tips och hjälp. På så sätt lyckas storläsaren suga ut det bästa även av ett begränsat bokbestånd. Likaså att botanisera bland digitala texter. Som stöd på vägen kan vi som vuxna hjälpa barn genom att se till att det finns så goda möjligheter som möjligt. Några avgörande faktorer är hur bokbeståndet ser ut, tillgången på böcker och andra medier, åtkomlighet, skyltning och presentation. Genom att exempelvis skylta utifrån tema kan barnen lockas att välja sådant som de kanske inte hade valt självmant. Med hjälp av kompetens, tillgång, samtal och presentation får barnen en möjlighet att ta klivet över till mer organiserade bok-samtal. Något som kommer väl till pass i ett projekt som Sommarboken.

Lyssna aktivt – var lyhörd

Även bibliotekets personal är viktig för barnet i de olika delarna av läsprocessen. För att stödja och hjälpa till vid barnets jakt efter en bok gäller det att aktivt lyssna på barnets önskemål och sen ge exempel på boktitlar. Detta inkluderar även att hjälpa till att hitta i hyllsystem och berätta om böcker, men hur mycket barn vill att bibliotekarien ska berätta om boken är individuellt. Vissa tycker att bibliotekarier berättar för mycket om böcker, medan andra vill höra mer. Här finns även en viss risk för att boken inte ska leva upp till barnens förväntningar eller att läsupplevelsen skapar missnöje på annat vis. I Åsa Hedenmarks undersökning framkom det att barn kan sakna information om faktaböcker från biblioteksper-

sonalens sida, vilket är olyckligt eftersom faktaböcker ofta är hett eftertraktade och läsvärda enligt många barn. Trots att faktaböcker kan vara en bra väg in i litteraturen betraktas dessa sällan som god litteratur av lärare. Men genom att vilja lära sig mer om ett specifikt intresse hittar många barn till läsningen. Det kan vara viktigt att tänka på i arbetet med barn och läsning.

Boksamtlets betydelse

En undersökning som USA:s bokhandlarförening lät göra för några år sedan bekräftade bilden av att vi helst läser böcker som vi har fått rekommenderade av andra. Om vi vill få barn att läsa finns det alltså en uppenbar vinst med att få barnen att prata med varandra om de böcker som de har läst. Det är också viktigt som vuxen att prata om böcker tillsammans med barnen och att göra det på ett genomtänkt sätt.

Strukturera upp samtalet

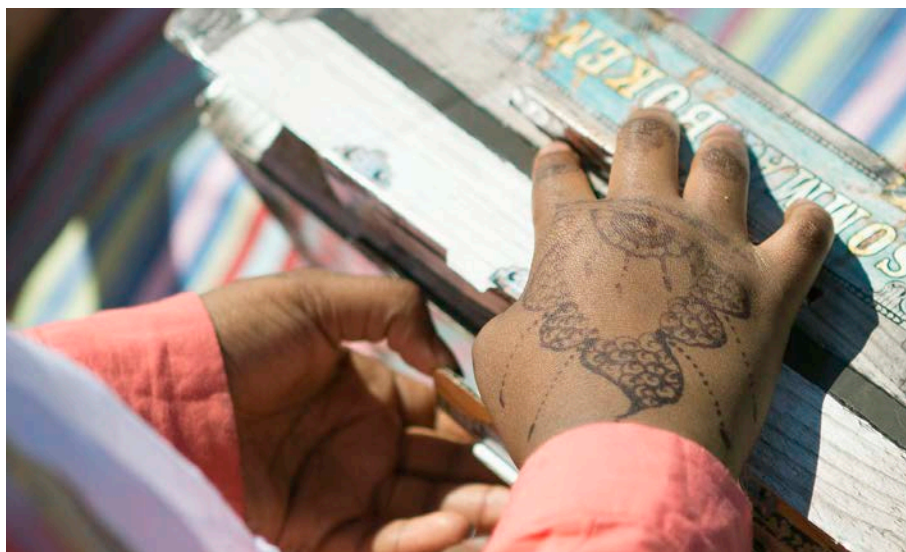
Många av oss kan minnas en person och samtal som har haft betydelse för vår vilja att ta oss an och upptäcka ny poesi och prosa. Samtalet är därför centralt för våra möjligheter att utvecklas som läsare. Hela livet. Att prata om litteratur är också en väg till att bilda oss en uppfattning om vad vi egentligen fick ut av läsupplevelsen. ”Vi vet inte vad vi tycker om en bok förrän vi har pratat om den”, sade en gång den åttaåriga brittiska flickan Sarah, som Aidan Chambers lyfter fram i sin argumentation för samtlets betydelse för vår förståelse av litteratur. Genom samtalet kan läsupplevelsen fördjupas. En viktig grundbult i ett sådant samtal om böcker är att ta fasta på ifall boken gav det som barnet behövde i form exempelvis upplysningar, energi, stimulans och lust att utmana sig själva i läsprocessen.

Uppmuntra till bokprat

De vardagliga och informella samtalen om litteratur är av största vikt och något som vi vuxna har möjlighet att uppmuntra barn till. Vuxna inom bibliotek och skola bör se till att det finns tid för barn och unga att prata om böcker på egen hand. För att ro den ambitionen i hamn måste även vi vuxna småprata om böcker så att barn och unga kan ta intryck av hur vi gör. På så sätt kan barn ta in vilket

språk vi använder om böcker, vilka aspekter som är relevanta och hur vi agerar för att ta in andras tankar, synpunkter och idéer. Om vi som arbetar med barn och unga ska kunna hjälpa våra elever att bli tänkande läsare räcker det inte att småprata (Chambers, 2014).

”Vi måste hjälpa dem att utveckla sin medfödda förmåga att ifrågasätta, sammanfatta, jämföra och kritiskt granska. Att undervisa på det sättet kräver en hel del av läraren. Man måste själv tänka igenom och sätta sig in i dessa frågor.” (Chambers, 2014, s. 101)

Träning ger färdighet

Med hjälp av kompetenta bibliotekarier och pedagoger som leder boksamtal kan alltså barn och ungdomar träna upp sin läskompetens. På samma sätt som de kan träna upp sin förmåga när det gäller matematik eller fysik. I bokdiskussioner med barn och unga bör vi som kloka vuxna däremot undvika frågan om varför en bok är bra eller dålig då detta riskerar att leda till ett abrupt avslut på samtalet, eftersom en sådan fråga kräver ett väl genomtänkt svar. En annan väg att gå kan istället vara att fråga om boken var intressant. På så sätt kan vi i Sommarboken leda vad Lena Kjersén Edman i sin bok Tala om böcker (2013) kallar för ”det vidgade boksamtalet”. Ett samtal ”som fasthåller, vidgar och fördjupar läsoplevelsen.”

”Sommarboken har fått barn att knäcka läskoden”

Frida Andersson, bibliotekarie
Eksjö stadsbibliotek
Antal år i Sommarboken: tre

Vad utmärker just er när det gäller deltagare i Sommarboken?

– Vi har en väldigt blandad grupp med barn, men det är främst barn i mellanåldern som kommer på våra träffar. Barn med ett annat modersmål än svenska kommer ofta tillbaka till oss. Av antalet deltagare totalt i Sommarboken är det ganska jämt fördelat mellan pojkar och flickor och även åldersfördelningen är ganska jämn.

Hur påverkar det era aktiviteter?

– Eftersom kunskapsnivån på barnens läsförmåga har varierat kraftigt har vi jobbat med berättandet på olika sätt. För att alla ska kunna delta. Vi har gjort boktrailers, spelat spel, skrivit dikter, gjort egna bokomslag och pratat böcker på olika vis. I och med att vi har valt att rikta oss till barn från åldern sex till tretton år har det varit viktigt för oss att alla barn ska kunna delta och få ut något av aktiviteten. Oavsett ålder.

Hur ser ert upplägg ut för Sommarboken i stora drag?

– Vi har återkommande träffar varje måndag på stadsbiblioteket. Det i kombination med att det bara är att dyka upp utan krav på föransmälan har gjort att vi har haft många deltagare. Även barn som är i trakten på semester hittar till våra träffar.

Har ni ändrat på något genom åren när det kommer till aktiviteter, bemötande, samtal och liknande?

– Vi har fler sammankomster nu än vad vi har haft tidigare, vilket har lett till att deltagarantalet har ökat. På så sätt har vi också lärt känna deltagarna bättre. Det i sin tur gör att vi har lättare att nå ut angående andra aktiviteter här på biblioteket.

Vilken är den svåraste utmaningen med Sommarboken?

– Det svåra är att vi vänder oss till så blandade åldrar, alltifrån nybörjarläsaren till de som läser böcker för unga vuxna. Samtidigt är det ett medvetet val för att nå så många som möjligt. Det är inte ovanligt att föräldrar säger att det är Sommarboken som fått deras barn att komma igång med läsningen och att knäcka läskoden. Så självklart vill vi få med även nybörjarläsarna i Sommarboken.

Det var inte på lördagarna och Weston hade bestämt sig för
 beklagade och så på sig till slut.

En annan föga kunnig kvinna hade också blivit utvald
 färdigt läst upp för henne. Det var en väldigt liten
 färdigt läst upp för henne. Det var en väldigt liten
 färdigt läst upp för henne. Det var en väldigt liten

De var kanske fyra, eller fem, eller sex. Men det var
 och till slut. Det var en väldigt liten
 och till slut. Det var en väldigt liten

Under tiden gick det upp i Weston. Han hade inte
 han den senaste som blivit utvald. Det var en väldigt
 han den senaste som blivit utvald. Det var en väldigt

Men Weston hade inte varit utvald för länge sedan.
 men Weston hade inte varit utvald för länge sedan.

armar och ben. Jag tar i anspråk en viss del av rummet. Inget
 annat fast föremål kan ta denna del av rummet i anspråk samti-
 ligt. Existerar Störrebrödet den bemärkelsen?

- Det betyder ingenting. Han existerar.
- Kommer Störrebrödet engagemang dör?
- Naturligtvis inte. Musen har handgrynnan dör? Musen frågar.
- Existerar brottsbekämparen?
- Det är en sak som jag inte vet, Winston. Om vi be-

stämmer att släppa er ut, så ska jag gå med er, och ni lever tills
 ni blir nittio år, får ni säga ja eller nej. Om svaret på den frågan är
 ja eller nej. Det blir i betyg av er själva.

Winston lag tyst. Han hade inte sagt ja och släkte sig lite fortare.
 Han hade ännu inte sagt ja till frågan som först hade fallit
 honom in. Han hade inte sagt ja till frågan, men det var som
 om han tvingats säga ja till frågan. Det kom en
 ljud glimt i O'Briens ansikte och med hans glasögon tycktes
 han skratta. Han vet, tänkte Winston påtänligt, han vet vad jag
 vill fråga. Och i samma ögonblick trängde frågan fram över hans
 läppar:

- Vad är det i rummet?
- O'Brien skrattade inte och svarade torrt:
- Ni vet vad det är i rummet, Winston. Alla vet vad som
 finns i rummet.

Han gjorde ett tecken åt mannen i den vita rocken. Samtalet
 var tydligen slut. En näs stack in i Winstons arm. Nästan med
 en gång han i djup sömn.

Det fanns tre städer i er ordinarie, sade O'Brien. Inlämnings-
 staden, försörjningsstaden och accepteringsstaden. Nu är det tid för er att börja
 det andra stadiet.

Winston läg som vanligt raklägg på ryggen. Mer banden hade
 pressats lite på sista tiden. De höll honom fortfarande kvar på
 underlaget, men han kunde röra knäna en smula, vända huvudet
 sidledes och lyfta andresarmarna. Även visartavlor hade han
 blivit tillåtna längre. Han kunde undvika dess synfält om han

DEL 2.

MODELLER FÖR SAMTAL OM BÖCKER OCH LÄSNING

Modeller för samtal och böcker

Ett strukturerat och organiserat boksamtal mellan en vuxen och ett eller flera barn kräver att alla involverade har läst samma bok, enligt Chambers idéer om boksamtal. Sommarboken skiljer sig på så vis att barnen läser olika böcker. Men grundstrukturen för samtalen när det gäller frågor och funderingar går utmärkt att ha med sig in i ett samtal som går bortom det som, traditionellt sett, kallas boksamtal. Den gemensamma nämnaren här är att det handlar om samtal om böcker och läsning och hur du som vuxen kan ha en viss struktur för att de här samtalen ska bli så meningsfulla som möjligt. Därför fungerar Chambers modell även i samtal där alla barn läser olika böcker, som i Sommarboken. Samma sak när det kommer till bilderböcker, serier och textlösa böcker.

Chambers: ”Jag undrar”

Chambers kallar sina samtal om litteratur för ”Jag undrar-samtal”, eftersom det bygger på idén om att du som bibliotekarie eller pedagog undrar något. Du kan därför inleda med ”jag undrar”, ”säg mig” eller ”berätta!” På det viset bjuder du som bibliotekarie in till ett samtal genom att uppmuntra barnet att börja med att berätta något som det vet om texten. Genom samtalets gång kan båda sedan upptäcka sådant som de inte trodde sig veta om boken eller författaren. En annan viktig grundsten är att ”utbyta frågetecken”. Alltså sådant som vi som läsare inte riktigt har förstått, greppat eller lyckats reda ut på egen hand. Saker som har blivit till ”ett enda stort frågetecken”. Genom samtalet sker ett gemensamt utbyte kring vad författaren kan ha menat med exempelvis karaktärernas handlande eller vissa partier i boken. Genom att utväxla kopplingar och fylla i luckor kan vi tillsammans i gruppen upptäcka mönster utifrån utläsningsbara samband.

Att tolka texten

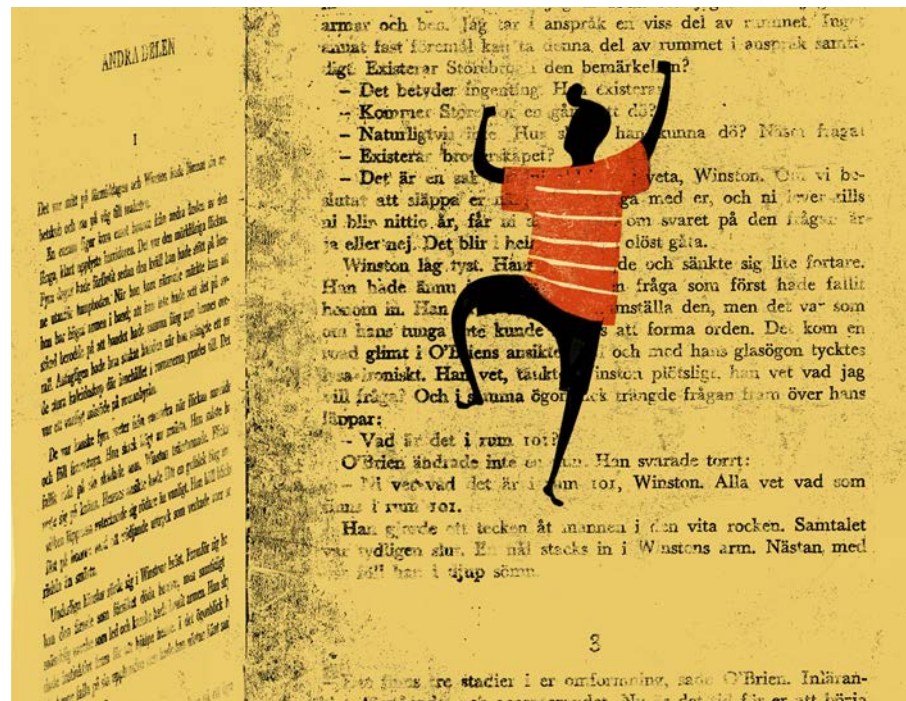
För att kunna läsa en berättelse och utvecklas i vår läsning krävs att vi lär oss att samtala om läsning utifrån bärande punkter som:

- ◎ Stil
- ◎ Form
- ◎ Berättarteknik

Chambers talar om vikten av att i samtalet om böcker utbyta kopplingar och på så sätt upptäcka mönster i berättelsen. Alltså sådant som vi kanske inte har reflekterat över på egen hand, eller förstått fullt ut, kan vi gemensamt få klarhet i. Genom att fylla i luckor kan vi utifrån fragmentariska samband konstruera ett mönster. På så sätt kan vi även känna igen detaljer och mönster som kan ge oss vägledning i vilken typ av berättelse vi läser. Det kan handla om strukturer och moment som vi hittar i folksagor, i olika genrer eller illustrationer och formgivning. Men också sådant som rör språk och gestaltning.

Gilla och ogilla

Ordet ”varför” bör undvikas i boksamtal. Eftersom frågan är allt för stor för att kunna besvaras på ett enkelt sätt riskerar den istället att verka hämmande och kan få barn att sluta prata. Det är lättare att säga ”den var rolig, tråkig, konstig” etc. Därför kan det vara klokt att låta samtalsdeltagarna börja prata om sådant som de tyckte speciellt bra eller illa om.

Samtalets fyra uppgifter

Att vara samtalsledare är inte mer komplicerat än vilket samtal som helst, men för att hålla en viss struktur och stringens har samtalsledaren fyra uppgifter:

1. Att ställa frågor som leder tillbaka till läsaren när diskussionen glider iväg, av typen ”Hur vet du det?”
2. Att ställa allmänna frågor som kan få samtalet att utvecklas vidare, exempelvis ”Har du läst någon annan bok som liknar den här någon gång?”
3. Att ställa frågor som har med just den här boken att göra. ”Var är de någonstans i boken? Är de hemma? Utomhus? I skogen?”
4. Att då och då sammanfatta diskussionen och hitta den röda tråden.

Var nyfiken!

För att komma förbi varför-frågan menar Chambers att en väg att gå är att använda det brittiska ”Tell me!” som inbjuder till samverkan och signalerar nyfikenhet. Med åren har det något svåröversatta begreppet kommit att ersättas av rakare svenska varianter som exempelvis ”Kan du berätta vad det är du gillar med den här boken?”

Låt barnen ställa frågor

Man kan även tänka sig att de andra barnen i gruppen kan få ställa frågor för ett ökat engagemang, kanske i synnerhet den som eventuellt inte får så mycket läst själv. Det viktigaste är att utgå ifrån grundfrågorna och att barnen känner att de berättar något som är värt att lyssna på. Övrigt sätter sig så småningom. I slutet av den här boken finns ett stort antal frågor tänkta som stöd och förslag på frågeställningar att utgå ifrån.

Grundstomme för samtal

Grunden i Chambers idéer om boksamtal utgår ifrån följande stomme:

GILLA

Var det något du tyckte särskilt mycket om? Var det något du skulle vilja ha mer av?

OGILLA

Är det något med boken som du inte gillar? Hoppade du över något ställe? Vilket då?

FRÅGETECKEN

Fanns det något i boken som du inte förstod? Fanns det något som du inte sett i någon annan bok?

MÖNSTER

Fanns det något som kom tillbaka flera gånger? Fanns det någon pusselbit, något som hängde ihop med något annat?

GLÖM INTE ATT LYSSNA!

Det viktigaste är att lyssna på barnet. Endast då kan vi föra samtal och ställa följdfrågor utifrån barnets tankar, funderingar och synpunkter. Framför allt sätter vi barnet i centrum och hen blir lyssnad på och tagen på allvar. Det är mer angeläget än att följa ett formulär eller ställa ”rätt” frågor.

Agneta Edwards om boksamtal

Agneta Edwards har skrivit böckerna Bilderbokens mångfald och möjligheter (2008) och Boksamtal med bilderböcker (2017). Hon förespråkar, med bland andra Aidan Chambers och Judith Langer som viktiga inspirationskällor, samtal kring böcker för alla läsåldrar. Det djupare boksamtalet, som bygger på att alla har läst samma bok, passar inte alltid i bibliotekssammanhang men metoderna och frågeställningarna går att ha glädje av, även när gruppen läst olika böcker. Här följer några av Agneta Edwards förslag på hur man kan föra samtal kring böcker med barn. Visst kan det vara en utmaning att alla barn i en grupp har varsin läsupplevelse, men det går alltid att ta fasta på frågor som till exempel vilken känsla en bok gav och vad i boken som skapar den känslan – en särskild bild kanske? Eller använda några av Aidan Chambers grundfrågor, som kan sätta igång jämförande samtal i gruppen. Kanske man hakar upp sig på ungefär samma saker i böckerna? Och har alla läst samma bok, har man verkligen en intressant start för samtalet.

Omslag och bilder, även i kapitelböcker, kan vara en bra början på samtalet, särskilt om man inte känner varandra – vilken känsla väcker omslaget? Stämmer det med boken? Man kan också tala om ifall gruppen eller barnet har läst något liknande innan, eller om berättelsen påminner om något de själva varit med om. Det går även utmärkt att diskutera genrer, utifrån exempelvis vad som kännetecknar skräck och vad som är mysigt med det, eller vad som har störst betydelse i just den bok var och en har läst – är det karaktärerna, miljön eller handlingen?

Förslag på frågeställningar:

- ⊙ Vilka personer möter vi?
- ⊙ Är det någon person som är extra intressant?
- ⊙ Finns det någon som du känner igen dig i?
- ⊙ Har du varit med om något liknande?
- ⊙ Vilken miljö befinner de sig i?
- ⊙ I vilken tid? Modern eller historisk?
- ⊙ Realistiskt eller fantasivärld?
- ⊙ Vad upplevde du när du läste?
- ⊙ Väckte boken någon särskild känsla?
- ⊙ Tänkte du på något särskilt med språket?
- ⊙ Vems röst är det som berättar?

Börja med din egen läsning

En klok väg att gå är att som samtalsledare ha med sig en egen bok att prata om utifrån de olika aspekterna som nämnts. Då kan du till exempel resonera kring om det är huvudpersonen som pratar i boken, trots att man egentligen får reda på mer om en annan karaktär. ”Hur är det i era böcker?”

Agneta Edwards föreslår att begränsa antalet frågor, våga skala av genom att zooma in på en fråga och leda den vidare till alla barn i gruppen. Beroende på vad de olika barnen säger uppstår det intressanta funderingar att spinna vidare på. Om du som samtalsledare exempelvis använder en kortlek med frågor kan det vara klokt att undvika att plocka för många kort/frågor. Om du träffar ungefär samma barn flera gånger, skapa variation genom att fokusera på olika områden, kanske prata om miljöerna i böckerna en gång, och karaktärerna en annan. Dessutom är det klokt att sprida ut variationen mellan träffarna och prata om det som till synes är enkelt.

Bilderböcker

Agneta Edwards betonar också vikten av att i alla sammanhang med barn och unga läsare också presentera, arbeta med och läsa bildbaserade berättelser som serier, bilderböcker och textlösa böcker, så kallade Silent Books. Inte minst gynnar detta de barn som inte kommit igång så bra med den egna läsningen, eller har ett annat språk, till exempel nyanlända – en viktig inkludering. Och att läsa bilder är en annan kompetens än att läsa text. Samtal kring böcker som bygger på bilder lockar ofta helt andra barn att berätta om sin läsupplevelse än de som vanligen yttrar sig om böcker – och det är viktigt att se och uppmuntra. En bilderbok är med sitt korta format också möjlig att läsa tillsammans högt vid ett tillfälle och prata om gemensamt – boksamtal.

Bilderbokens fördelar, ur Agneta Edwards bok Bilderbokens mångfald och möjligheter (2008):

- ⊙ Bilderboken är både litteratur och konst.
- ⊙ Vidgar textbegreppet.
- ⊙ Läger fokus på berättelsen – inte formen.
- ⊙ Öppnar bokvärlden för fler, vilket ökar tillgängligheten.
- ⊙ Textlöst = alla språk.

- ⊙ Bejaktar bildläsaren.
- ⊙ Avväpnande kort text, men kan ändå ha komplext innehåll.
- ⊙ Läsa mellan raderna – även i bild.
- ⊙ Bilden direkt berörande – ingen intellektuell omväg.
- ⊙ Bra för gruppsamtal – alla kan se bilderna och få en känsla för boken. Även den som inte har läst.
- ⊙ Texten går att läsa gemensamt vid ett tillfälle.

Läs tyst tillsammans – eller högläs

En annan aktivitet som gynnar dem som har svårt att komma igång med den egna läsningen kan vara att ha en Slow Reading Club. Alltså en aktivitet där barnen läser tillsammans under tystnad, vilket Hjällbo bibliotek har schemalagt en dag i veckan inom ramen för Sommarboken. Hjällbo är ett bibliotek med många barn på besök dagligen och ett stort antal deltagare i Sommarboken, men där alla inte har lika lätt för att komma igång med läsningen.

- ⊙ Våga högläsning även för de lite äldre barnen.
- ⊙ Prova textlösa böcker.
- ⊙ Tyst läsning i grupp.

DEL 3.

SOMMARBOKEN - SÅ HÄR GÖR VI:

Sommarboken – så här gör vi i Hjällbo:

”Vi säger inte nej till någon”

Stadsdelsbibliotek i förort.

Aktiviteter tre gånger i veckan, gratis böcker till alla och en Slow Reading Club. Det är några av de vägar som stadsdelsbiblioteket i Hjällbo har valt att gå för att erbjuda inkluderande aktiviteter till alla barn.

Var: Hjällbo bibliotek, i det avskilda rummet på plan två där Sommarboken håller till.

Vad: Stadsdelsbibliotek i Angered, en stadsdel i nordöstra Göteborg. I Hjällbo bor 7 600 personer, många av barnen har föräldrar med annan bakgrund än svensk och barnen behärskar ofta flera språk. Medelinkomsten i Hjällbo är 151 800 kronor om året och arbetslösheten ligger på 15,2 procent.

Vem: Barn- och ungdomsbibliotekarierna Irja Löfberg Nilsson och Julia Myremark.

När: En fredag förmiddag i maj när planeringen inför sommarens aktiviteter är i sin linda.

”På vårt bibliotek har vi tre träffar med Sommarboken varje vecka hela sommarlovet. Tidigare hade vi sammankomster varje dag, men för att få en högre kvalitet per gång har vi nu skurit ner på antalet. Den här sommaren kör vi Sommarboken måndag, onsdag och fredag. Då blir det kanske pyssel och skapande på måndagar, bokklubb med högläsning på onsdagar eller så sjunger vi sånger från böcker. Varje fredag har vi en Slow Reading Club. Det är nytt för i år och innebär att barnen läser tysta tillsammans, här inne på biblioteket eller ute på gården.

Vi började med Sommarboken här i Hjällbo för att kunna erbjuda aktiviteter i ett område med knappa resurser, där det inte finns så mycket annat för barnen att göra på sommarlovet. Stadsdelen har avsatt extra medel för att kunna erbjuda en vettig verksamhet till alla de barn som bor här och som sällan åker iväg på semester-

resor med familjen på somrarna. Många barn kommer till vårt bibliotek även utan Sommarboken eftersom det är det enda stället som har öppet på sommaren. Många barn som kommer hit passar sina syskon också. Sommarboken är ett bra sätt att fånga upp dem som ändå är här och kanske få dem att bli intresserade av böcker och läsning. Trots att många av våra deltagare är läsovana försöker vi alltid koppla våra aktiviteter till litteratur och läslust, för att få en positiv upplevelse av läsning.

Ibland bjuder vi även in författare och då kommer också de som kanske inte vet vem författaren är. Vissa lånar mycket böcker, men läser dem kanske inte alltid. Det finns ju en viktig poäng med att även de känner sig inkluderade, får känna sig hemma på biblioteket och vara trygga i miljön. Att det är ett roligt sammanhang. Förra året hade vi runt tio barn som deltog aktivt och kom på träffarna, men ibland har de varit så många som tjugo, trettio. Det viktigaste är att väcka läslusten och att fokusera på den lustfyllda läsningen.

Dessutom har stadsdelen beslutat att barn är en prioriterad grupp, vilket är en av anledningarna till att det har avsatts extrapengar till Sommarboken. Det innebär att vi alltid kan ta in två semestervikarier på sjuttiofem procent som enbart jobbar vidare med projektet under lovet, plus att vi får hjälp av kommunens unga kultur-sommarjobbare. Vi två brukar sätta ihop programmet för Sommarboken på våren och sedan lämnar vi över det till semestervikarierna som jobbar vidare med att planera och utföra aktiviteterna hela sommaren. Tack vare att vi har så gott om resurser har vi också kunnat köpa in väldigt stora mängder material till pyssel och skapande, men också extra böcker till biblioteket. Förutom uppstarten och de tre träffarna varje vecka har vi även ett par större mittenträffar och en festlig avslutning.

Vissa barn deltar alltid i Sommarboken och ser fram emot sommaren och pratar om det hela året. Detta är den aktivitet som de har planerat under lovet och som de ser fram emot. Sen är det alltid fler som kommer på uppstartsträffen när vi delar ut materialet, boktipsar och bjuder på fika. Bokpåsarna är uppskattade. Vi ser många unga i stadsdelen som kommer med Sommarbokenpåsen på ryggen långt upp i åldrarna. Ibland gör vi också egna tygkassar tillsammans med barnen på uppstarten.

De barn som deltar brukar vara mellan sju och femton år. Vi säger inte nej till någon, alla som vill delta får vara med. Men eftersom många kommer tillsammans med ett eller flera syskon kan det ibland bli svårt att ha aktiviteter som passar alla. För att nå ut och sprida information om Sommarboken trycker vi upp informa-

tionsblad som delas ut i klasserna. Många hittar hit med hjälp av stadsdelens kalendarium som ligger på hemsidan. Det fungerar faktiskt bättre än vår egen hemsida. Det händer nästan aldrig att någon kommer hit tillsammans med föräldrarna. Dem ser vi aldrig till. Vissa av barnen som bor längre bort i området, som i villaområdet Bergum, kan få skjuts hit av sina föräldrar, men annars syns de vuxna inte till. Vår Slow Reading Club som vi börjar med i sommar hoppas vi kan fungera som en bra plats att läsa på för dem som kanske bor trångt hemma och som inte alltid kan finna läso i hemmet.”

Aktiviteter varje vecka hela sommarlovet på Hjällbo bibliotek.

Måndag: Bokhäng klockan 14-16

Onsdag: Slow Reading Club klockan 14-16

Fredag: Filmklubb klockan 14-16

Tips från Hjällbo bibliotek:

- ⊙ Pyssel och skapande.
- ⊙ Filmvisning – böcker som blivit film.
- ⊙ Tävlingar med biobiljetter som vinst. Om böcker, berättelser och karaktärer.
- ⊙ Stafettläsning. Högläsning i grupp med hjälp av läsplattor där alla barn har samma bok framme och läser en bit var.
- ⊙ Sjunga sånger från böcker.
- ⊙ Boktips. Barn och personal tipsar om läsning.
- ⊙ Teater.
- ⊙ Slow Reading Club. Läsa tyst tillsammans på biblioteket.
- ⊙ Skattjakt där barnen får leta efter böcker i biblioteket, i samband med att de får gratisböcker på avslutningen.

Sommarboken – så här gör vi i Storuman:

”Vi är något annat”

Kommunbibliotek i en mindre stad. Glesbygd.

Lustfylld läsning med barnen i centrum är modellen för kommunbiblioteket i Storuman. Med ganska få strategiskt placerade träffar och med utgångspunkt i vad barnen själva vill, har den lilla kommunen lyckats locka många barn att läsa under sommarlovet. Och en parkering för föräldrar.

Om: Storumans kommunbibliotek och deras sätt att jobba läsfrämjande utifrån projektet Sommarboken.

Var: Över telefon.

Vad: Kommunbibliotek i Storuman, en kommun i Västerbottens län. I kommunen bor drygt 5900 personer, medelinkomsten är 245 000 kronor om året och arbetslösheten ligger på 6,5 procent.

Vem: Bibliotekarie Gun Grubbström.

När: En onsdag förmiddag i slutet av april när solen skiner i Göteborg och snön ligger vit i Storuman.

”Storuman är huvudorten där vi har Sommarboken varje år, men vi kör också i Tärnaby. Så egentligen har vi Sommarboken på två filialer. Kommunen sträcker sig hela vägen upp till norska gränsen. Det är en stor yta och innebär en viss utmaning när det kommer till att få barnen till biblioteket, eftersom vi vill nå dem på fritiden. Det är den svåra biten i och med att det är så långa avstånd här och de flesta behöver få skjuts från orterna runt omkring. Många har dessutom andra aktiviteter på somrarna och reser bort på semester med familjen. Genom åren har vi lärt oss att lägga den första träffen i samband med skolavslutningen så att barnen är hemma och inte hunnit skingras. I år ligger faktiskt starten redan innan skolavslutningen. Vi får hoppas att de hinner komma till oss ändå. Sista träffen ligger när skolan har börjat igen för höstterminen.

Första året provade vi att placera sammankomsterna dagtid, runt klockan två och det fungerar inte jättebra eftersom det blir svårt för barnen att ta sig hit då i och med att många behöver skjuts, vilket inte alltid fungerar för föräldrarna mitt på dagen. I vanliga fall har vi öppet till klockan arton och nu har vi därför gjort så att Sommarbokenträffarna börjar när biblioteket stänger, då har vi VIP-öppet för endast Sommarbokenbarnen. På så vis kan också all personal ägna sig åt dem. Första året följde föräldrarna med, vilket till viss del störde barnen. Därför har vi nu infört "föräldraparkering" innanför entrén. Där får barnen parkera sin förälder med en kopp kaffe medan de själva deltar i Sommarboken Jag tror att det kan vara skönt för dem att vara utan föräldrarna.

Vi håller till på barn- och ungdomsavdelningen, där kan de röra sig helt fritt utan några andra besökare. Men vi har förstås tillgång till hela biblioteket och kan visa runt om det finns de som inte har gått runt tidigare. Då kan vi också visa alla olika slags medier. Nu har vi ju ännu fler nyanlända barn som deltar och därför är det viktigt att visa att det finns olika sätt att läsa. Faktaböcker är det många som tycker är jätteroligt. Med hjälp av dem kan vi också lyfta fram ämnen som de uppskattar och är intresserade av. Det är ett bra sätt att locka till läsning och väcka lust. Vi försöker tänka på vad vi själva upplevde som roligt kring läsning när vi var barn. Just för att hitta den kravlösa och roliga känslan inför läsning. Och vi dukar upp alla slags böcker på uppstartsträffen.

Tanken är att det ska vara högt och lågt och mångsidigt. Läsning här ska verkligen vara lustfylld och utan krav. Det blir något annat än med skolan. Jag tror att det är läsupplevelsen som är grejen. Visst är det jättebra att kunna läsa och stava för språkutvecklingen, men det är inte det som får mig att vilja läsa en bok. Det blir så mycket att vuxna ska peta och tycka och bedöma barns prestationer ändå. Man kanske kan stanna vid att sitta och bläddra i en bok och på så sätt upptäcka ett nytt intresse. Med hjälp av bilderna eller vad som helst. Och vitsen med Sommarboken är ju att få barnen till biblioteket. Att ge dem tillgång till platsen. Att biblioteket blir ett ställe att vara på. Vi är ju inte skolbibliotek och blir inte förknippade med skolan. Vi är något annat. Vi gör också utvärderingar för att ta reda på vad de vill ha, för att kunna koncentrera oss på barnen när de är här. Och på att vara med dem. Det viktigaste är att de blir sedda.

Det är många som kommer hit och de tipsar varandra om Sommarboken Jag tror att vi även når barn som inte nödvändigtvis redan har ett stort läsintresse, men

många av dem som kommer är ivriga och hör till dem som ändå är här ganska mycket. Men det är roligt att ge också dem något extra.

Vi visar ofta böcker och pratar om dem, men det kan vara svårt att få barnen själva att tipsa och prata om böcker. I den åldern är de ofta ganska blyga. Kanske hade det varit enklare om vi hade möjlighet att ha två mindre grupper. Vi har hållit oss till åldrarna sju till tolv år, men huvuddelen ligger kring nio, tio år. Och vi har fler tjejer än killar.

Sammanlagt har vi tre träffar och på den som ligger mitt i sommaren, i juli, kommer det oftast inte så många. Då har vi alltid fika. På den träffen är vi heller inte så mycket personal så då försöker vi ha aktiviteter som är ganska självgående, som exempelvis deckarvandringen. Till den finns allt material klart och hela upplägget funkar bra. Till det pratar vi om böcker och visar, har bildorientering i huset. Vi har också gjort bokugglor, alltså märken, som de får skriva boktips på om de vill. Vi har också gjort en stor sol där vi skrev boktips på strålarna och förra året tillverkade vi glasstrutar med boktips. I slutet av sommaren får alla deltagarna bokgåva som de får välja själva. Tack vare pengar från Statens kulturråd hade vi möjlighet att köpa in böcker så att det räckte till alla.

För att få ut information har vi naturligtvis annonserat i lokalblad och på Facebook. Fast det som har fått absolut bäst genomslag har varit att gå ut i skolan den sista veckan innan sommarlovet. Vi har inte så jättemånga skolor, så vi gick ut i alla klasser och pratade i fem minuter. Vi har gjort klart att Sommarboken inte ställer några krav och inte har något med skolan att göra. I fjol hade vi 41 barn och det är ganska bra med tanke på att det är ganska litet.”

Tips från Storumans kommunbibliotek:

- ◎ Lekfullt somriga boktips, i form av solar och glasstrutar.
- ◎ Placera träffar när barnen kan komma.
- ◎ Ha gott om personal.
- ◎ Duka upp böcker på ett inbjudande och lustfyllt vis.
- ◎ Föräldraparkering. Se till att barnen kan delta utan föräldrar.

Sommarboken – så här gör vi i Borås:

”Det viktigaste är att ha roligt”

Stadsbibliotek i mellanstor stad.

Ett eget rum, regelbundna tider och att se till att alla barn får tipsa om böcker. Det är några av framgångsfaktorerna för Sommarboken på Borås stadsbibliotek. Men viktigast av allt är att ha roligt.

Var: I ett konferensrum på andra våningen i Borås stadsbibliotek.

Vad: Stadsbibliotek i Borås, en centralort i Västra Götalands län. I Borås kommun bor 110 000 personer och medelinkomsten är 273 000 kronor/år och arbetslösheten ligger på 6,3 procent.

Vem: Barn- och ungdomsbibliotekarierna Emma Hedegård och Emma Berge Kleber.

När: En måndag förmiddag i början av maj när solen skiner och vinden viner kall.

”Vi började med Sommarboken eftersom vi tyckte att konceptet med lustfylld läsning lät bra. Det blir en motvikt till andra typer av läsprojekt som kanske går ut på att barnen ska läsa sju böcker på en sommar. Vi menar att läsning ska vara något roligt och inte göras under tvång. Risken med läsfrämjande insatser som går ut på att barnen ska läsa ett visst antal sidor eller titlar är att de läser många böcker snabbt och då kanske väljer korta lättlästa böcker framför någon tjockare och mer utmanande bok som verkligen intresserar dem. Det är inte vår roll att ställa krav på barnen, det kan skolan göra. Vi kan istället erbjuda ett alternativ. Dessutom finns det risk att den typen av insatser funkar för stunden, istället för att ge en långvarig effekt när det gäller läsvanor och intresse för litteratur. Vi vill hjälpa dem att hitta den där glädjen.

Många i personalen här på biblioteket är engagerade i Sommarboken och alla planerar sina egna träffar. Det är verkligen en laginsats för att få sommaren att gå ihop. För varje träff har vi ett tema som på ett eller annat vis är tydligt kopplat till

litteratur. Det kan vara boktips med hjälp av ett eget lästipsarspel som vi har gjort, eller film eller andra aktiviteter. Även om vi har tema Minecraft ser vi till att prata om böckerna som finns kopplade till dataspel. Oavsett i vilken form som vi tipsar om böcker så börjar vi som samtalsledare med våra tips för att sedan gå över till barnen, som får ta vid med sina tips. Vi letar alltid upp böckerna och visar omslaget på de tips som barnen kommer med, antingen springer vi och hämtar boken i hyllorna eller så projicerar vi på storbildskärm. Det går ju fort att söka upp och datorn har vi med oss även om vi har picknick utanför biblioteket. Utifrån omslagen kan vi också föra diskussioner och ställa frågor, även om det skulle vara en bok som vi själva eventuellt inte har läst eller som vi inte minns jättebra.

I och med att vi själva tipsar på ett sätt som gör att barnen kanske blir lässugna vill även de tipsa varandra om böcker. Och barnen tycker ju alltid att det är roligare att få böcker rekommenderade av jämnåriga än av oss. Det blir värt så mycket mer när de pratar om vad de själva har läst och det är även bra för oss att höra deras tankar om olika böcker. Barnen är bra på att lyssna på varandra, men också på att prata om vad de har läst och ofta är det vi som får bromsa dem lite så att de inte berättar för mycket om handlingen. Efter träffarna vill alltid deltagarna låna böckerna som har varit uppe på samtalen. Vi försöker även prata lite om genrer, vad som handlar om relationer, spänning, fakta och så vidare. För att få hit så många som möjligt går vi ut med programmet i början av sommaren så att alla kan se att vi har olika upplägg på träffarna, som tipspromenad, deckarvandring eller kanske musikquiz. Det gör att vi har ett annat fokus än enbart böcker, dem

får vi in när vi pratar om temat och på så vis blir boktipsandet en naturlig del av träffen. Det är med andra ord inte alltid boken som står i centrum. Det här gör vi för vi tror att det kan vara andra saker som lockar att komma hit. Kanske är man inte så läsintresserad men väldigt musikintresserad och kommer för temats skull. Första året hade vi bara två träffar utöver den första och den sista, men det blev inte så bra eftersom det var få som kom. Då gjorde vi så att vi lade träffar varje vecka, samma dag och tid. På så sätt blev det en tydligare kontinuitet och därmed även fler barn som deltog varje gång. Risken blir annars att om de missar en gång så tänker de att det inte är lönt att dyka upp fler gånger eftersom det ändå är så få chanser att delta. På det här sättet blir det också tydligare vad Sommarboken är och de kan redan innan sommaren få schemat med tid och datum och vilken inriktning de olika träffarna har.

Det är vi två som håller i Sommarboken. Vi gör all planering och delar veckorna emellan oss, men även andra bibliotekarier håller i sammankomsterna när vi har sommarbemanning. Vi återanvänder många aktiviteter från tidigare somrar, vilket gör att det inte krävs jättemycket planering eftersom vi inte behöver hitta på en massa nytt. Åldrarna är blandade, men det är åtta till tolv som gäller hos oss. Vi har ett klubbрум där vi håller till. Det är ett speciellt ställe som gör att de känner sig utvalda och där brukar vi pynta med vimplar, parasoller och inspelat ljud så att det blir lite sommarkänsla. Fast i år ska vi faktiskt vara på ett annat ställe på grund av en ombyggnad, men där finns det å andra sidan ett kök, vilket gör att vi kan baka tillsammans en av gångerna.

Ibland har vi även högläsning och vi tipsar också om ljudböcker så att de förstår att läsning inte enbart måste handla om att läsa text i fysiska böcker. Det händer också att vi lyssnar på ljudböcker tillsammans och pysslar under tiden. Det är ett bra sätt att läsa tillsammans och då kan de kanske rita rubriker eller något annat utifrån boken. Men visst är det svårt att få igång dem som inte gillar läsning utan att de ska behöva känna någon press. Då är det viktigt att prata mycket om böcker och se om det går att väcka den där lusten och nyfikenheten. Sen kan det ju vara en utmaning att barnen befinner sig på olika nivåer i sin läsning när de tipsar, då brukar vi få flika in så att det blir en större spridning och att alla kan få något som passar dem. Det där kan gå åt båda hållen, ibland skapas en trend att alla vill läsa enkla böcker och ibland tvärtom. Då behöver vi skapa en slags balans. Det absolut roligaste med att jobba med Sommarboken är att se när det skapas ett engagemang, att se hur barnen kommer igång med sin läsning och att alla är delaktiga. Visst kan det vara svårt att få med alla i en diskussion när vi bara har en

timme per gång, men fikat gör det avslappnat och alla kan greja lite med sitt medan de lyssnar. Det blir ändå ett bra möte där vi pratar om läsning tillsammans. De kommer hit för att ha roligt och det är det allra viktigaste.

Tips från Borås stadsbibliotek:

- ⊙ Boktipsarspel med tärning. Varje nummer representerar något, exempelvis en bok som är överraskande, skrämmande, ny och så vidare. Får vara lite kreativ. Bibliotekarien börjar med att tipsa och visa en bok och lämnar sedan vidare till barnen.
- ⊙ Träffar varje vecka, på samma dag och tid. Se till att schema över sommarens träffar och teman finns tillgängligt innan lovet.
- ⊙ Bokorm. Kopiera omslagen på de böcker barnen tipsat om på träffarna. Tejpa fast kopiorna på golvet så att de bildar en orm. Låt den som tipsat skriva sitt namn och något om boken på omslaget. I slutet av sommaren har ormen har varit över 20 meter lång.
- ⊙ Tipspromenad. Om böcker och läsning.
- ⊙ Visa bokomslag på alla böcker som barnen tipsar om. Sök snabbt upp och visa på storbildskärm eller medhavd dator.
- ⊙ Bildspel på avslutningen med alla sommarens boktips.
- ⊙ Våga prata genrer.
- ⊙ Återanvänd aktiviteter.
- ⊙ Ta det hela som det kommer. Det viktigaste är att personal och barn har roligt.

DEL 4.

ATT ARBETA MED SOMMARBOKEN

SOMMAR
BOKEN

Förberedelser inför sommaren

Det är en god idé att planera och tänka igenom redan på ett tidigt stadium hur många träffar ni vill och kan ha och när de ska ligga. Kanske redan när bemanningen inför sommaren planeras?

Vissa bibliotek har endast möjlighet att anordna de tre obligatoriska träffarna. Andra har träffar en eller flera gånger i veckan och integrerar det i den vanliga verksamheten. Oavsett hur ni väljer att göra kan det vara klokt att tänka på att sommar och semestrar gör att personaltätheten kanske är lägre än under andra delar av året. Det är viktigt att det finns vuxna som kan vara på plats, som kan hålla i träffarna och ta hand om barnen. En del bibliotek har förlagt Sommarbokens träffar på tider när biblioteket har stängt för allmänheten. Det gör att de kan garantera att det finns personal och utrymme till Sommarboken. Det behöver inte enbart vara bibliotekariéer som håller i träffarna, resten av personalen kan också vara delaktiga i Sommarboken. Fundera även igenom hur ni ska nå ut och vad ni vill göra på de olika träffarna. Behöver ni förstärka kompetensen i personalgruppen när det kommer till språk, sociala medier, ljud- och bildredigering, bloggverktyg och så vidare? Kanske kan ni få tillgång till kommunens sommarjobbare eller har möjlighet att anställa vikarier som språkstöd. Det är viktigt att få hela personalen engagerad i Sommarboken så att inte verksamheten bygger på en eller ett par eldsjälar. Det riskerar att göra hela projektet mer sårbart och tungrott. Dessutom är det roligare ju fler som är delaktiga. En annan viktig aspekt är barnens delaktighet redan i planeringen. Genom att exempelvis prata med tidigare Sommarboks barn och deltagare i bokklubbar, om vad de vill göra under den kommande omgången av Sommarboken får även de vara med och påverka innehållet.

I planeringsstadiet:

Börja i god tid.

Se över bemanningen.

När vill ni ha era träffar?

Vilken typ av aktiviteter? Vad passar ”era” barn?

Hur många träffar? Verkar ni i ett område där det är många barn på sommaren eller försvinner många iväg på semester och andra aktiviteter?

Vill ni satsa på kontinuitet eller färre och matigare träffar?

Få barnen att delta

Alla bibliotek som deltar i Sommarboken förbinder sig att anordna minst tre träffar, men det gäller också att få ut information så att barn och föräldrar får upp ögonen för projektet. Det finns många sätt att nå ut med information om Sommarboken. Några bibliotek vänder sig direkt till de skolor och fritids som finns i upptagningsområdet. De gör besök eller mejlar ut information som berättar om sommaren. Andra bibliotek affischerar på det egna biblioteket och lägger ut information på hemsidan, Facebook och i kommunens eller stadsdelens kalendarium. Det finns även andra sätt att nå ut. Bäst är att göra besök eller att på andra sätt se till att träffa barnen personligen.

- ◎ Klassbesök. Ha med information till lärarna och be dem skicka vidare till målsmän för att uppmuntra barnen att delta i Sommarboken.
- ◎ Skicka affischer och information till skolor och klasser som berörs.
- ◎ Kontakta lokala medier som kan tänkas uppmärksamma Sommarboken.
- ◎ Koppla Sommarboken till lokala evenemang.
- ◎ Passa på att berätta om Sommarboken i samband med andra evenemang på biblioteket.
- ◎ Ta hjälp i marknadsföringen av en lokal kändis eller idrottsprofil som kommer och pratar på uppstartsträffen.
- ◎ Var finns barnen? På badplatser, fotbollscuper eller ridläger – sök upp dem. Kanske med bokbuss?
- ◎ Involvera fritidsverksamheten där många barn är på sommaren.
- ◎ Dyk upp på oväntade platser, som utanför matbutiken eller på torget.
- ◎ Kontakta barn som deltar i bokklubbar.
- ◎ Skylta med materialet från Sommarboken i god tid före första träffen. Väck intresse och få barnen att vilja vara med.

Sommarbokens första träff

Inledningsvis är det bra att berätta för barnen vad Sommarboken är och hur projektet fungerar. Sedan är det dags att dela ut materialet och bjuda på fika, frukt eller glass. En god idé är även att dela ut information om när och var sommarens träffar kommer att hållas och följ gärna upp med påminnelser via mejl eller sms

under sommaren. Därför är det viktigt att försäkra sig om att ha kontaktuppgifter till alla barn som kommer till den första träffen. Kanske vill ni även passa på att göra något extra festligt första gången, för att locka barnen att komma tillbaka och för att betona det lustfyllda med Sommarboken. Vad just ni vill göra på ert bibliotek beror givetvis på intresse, resurser och hur barngruppen brukar se ut. Här är några aktiviteter som de deltagande biblioteken har haft genom åren. Fundera gärna på hur ni får barnen delaktiga före första träffen, kanske kan de få önska aktiviteter eller böcker?

- ⊙ Författarbesök med workshop om skrivande.
- ⊙ Fest med bål och glass.
- ⊙ Bjud in bokpratere. Det kan vara personer som barnen känner väl till, såsom lokala sportprofiler, tränare eller andra barn och bibliotekarier. Träffa deltagarna innan och se till att de är väl förberedda.
- ⊙ Inled med färdigställda bokbord med böcker utifrån olika teman.
- ⊙ Tema på biblioteket, exempelvis ”att läsa är att resa”, och ställ upp vägskyltar till ”Stenåldern”, ”Skåne”, ”Rymden”, ”Framtiden” och liknande. På barnavdelningen kan ni lägga fram öppna resväskor fyllda med böcker utifrån teman.
- ⊙ Köp in klistermärken där barnen kan skriva författare och titel på böcker de har läst. Klistermärkena kan sedan sättas på bokväskorna.
- ⊙ Förbered och fyll bokpåsarna/boklådorna med Sommarbokens material (klistermärken, bokmärken och armband) för att sen dela ut på bokfikat.
- ⊙ Tema mysterier inbjuder till samtal om en viss författare och dennes böcker och tips om liknande böcker i samma genre.
- ⊙ Skriv in de deltagande barnen i en fin bok och dela ut medlemskort. De är nu medlemmar i Sommarboken.
- ⊙ Kontakta den lokala biografen och bjud på filmvisning, eller visa film på biblioteket. Välj då en bok som filmatiserats, som till exempel någon av böckerna om Tsatsiki. Glöm inte att skylta med böckerna i olika format på biblioteket.
- ⊙ Gör pins med Sommarboken-loggan som barnen kan ha på sig hela sommaren.

För mer tips se hemsidan: sommARBOKEN.se

Att strukturera träffarna

Sommarbokens träffar kan se ut på en mängd olika sätt, men brukar innehålla prat om böcker i någon form, fika och skapandeaktiviteter/DIY (Do It Yourself). Det är böckerna och samtalet runt böckerna som är gemensamma nämnare. Ett tips är att gå in på sommarboken.se, barnensbibliotek.se eller att lyssna på bokpuffen.se. Där händer det något hela sommaren och där finns mycket material att ladda ner. Hur samtalet ska gå till är upp till er att bestämma. I den här boken har vi tipsat om former för boksamtal, men det finns en rad andra sätt att tipsa och samtala om böcker. Exempelvis kan man göra boktipsfilmer på Youtube och lägga ut bilder med boktips på Facebook och Instagram, gärna taggat med #sommarboken och/eller #sommarboken2017 (gällande år). Kontakta andra bibliotek som deltar i Sommarboken och byt idéer och aktiviteter med dem.

Förslag på aktiviteter:

- ◎ Anslag med boktips på biblioteket ”Deltagare i bokklubben Sommarboken tipsar”.
- ◎ Titta på boktips på nätet på träffarna, via Sommarbokens hemsida och boktrailer.
- ◎ Låt barnen lista sommarens bästa böcker eller sommarens bästa aktiviteter. Listan med boktips kan sedan användas som skyltmaterial resten av året.
- ◎ Filma boktips och lägg ut på bibliotekets hemsida.
- ◎ Egen film i appen iMovie.
- ◎ Utställning med material till pyssel med mera som barnen kan använda under hela sommaren.
- ◎ En egen hörna i biblioteket för Sommarbokshäng. Pynta med vimplar fyllda med barnens boktips och liknande, gärna med sommarljud.
- ◎ Utställning utifrån skapande som barnen har gjort under sommaren.
- ◎ Läsa och skriva spökhistorier.
- ◎ Skriva och teckna en egen bok.
- ◎ Stafettskrivning/Stafettritning.
- ◎ Prata om böcker som har blivit film och vice versa.
- ◎ Gör en egen tidning eller kanske en väggtidning.
- ◎ Bok om boken, barnen kanske kan skriva till författaren eller personerna i boken.
- ◎ Antologi – samlar dikter, texter, bilder från alla barn under hela sommaren i en bok.
- ◎ Gemensam blogg.

- ⊙ Klotterplank med titlar, citat, tankar om böcker.
- ⊙ Skriv och rita serier.
- ⊙ Tillverka olika sorters bokmärken.
- ⊙ Skapande – måla, teckna, bygga utifrån en bok.
- ⊙ Egna bokomslag med personliga baksidestexter.
- ⊙ Gör en gemensam berättelse med så kallade Story Cubes (tärningar med bilder på).
- ⊙ Dramatisera utifrån en bok, eller låt barnen skriva själva.
- ⊙ Högläsning med pyssel utifrån teman som hästar, medeltiden, stjärntecken och serier.
- ⊙ Eget skapande, skrivande och teateraktiviteter kopplat till litteratur och läsning.
- ⊙ Lekar som involverar även nyanlända och barn som befinner sig på olika språknivå.
- ⊙ Bokpicknick utanför biblioteket. Med boksamtal, fika och tips.
- ⊙ Boka in en läshund. Adresser finns på internet.
- ⊙ Tävlingar på webben, exempelvis textutdrag från en känd barnbok. Låt barnen gissa titel eller vilken bokfigur det handlar om.
- ⊙ Schiffer. En tävling där barnen varje vecka får en ny bokstav, vilket kan leda till att vissa barn besöker biblioteket varje vecka. Melleruds bibliotek delade ut en schiffernyckel till Sommarboksdeltagarna så att det endast var de som kunde lista ut ordet i slutet av sommaren.
- ⊙ Gå på jakt i biblioteket eller katalogen utifrån frågor eller uppdrag.
- ⊙ Tillverka tipspromenader utifrån olika teman.
- ⊙ Deckarvandring finns på hemsidan.
- ⊙ Läsbingo. Finns att hämta på sommarboken.se
- ⊙ Quiz om böcker och bokfigurer.

Författarbesök

Att få träffa författaren eller illustratören bakom ett verk krymper avståndet mellan barnen och böckerna på ett sätt som inget annat kan göra. Bör dock vara väl förberett så att barn, personal och författare vet vad som väntar. Om både personal och barn har läst en gemensam bok ökar förutsättningarna att få ut så mycket som möjligt av besöket. Det finns möjlighet att söka pengar till författarbesök via Statens kulturråd och deras stöd till läs- och litteraturfrämjande insatser.

”Lekar och pyssel är läsfrämjande aktiviteter i allra högsta grad”

Erika Ribacke Sandberg, bibliotekarie

Kommunbiblioteket i Mellerud

Antal år i Sommarboken: sex

Vad utmärker just er när det gäller deltagare i Sommarboken?

– Första året hade vi ett väldigt stort deltagande för att vara en så liten kommun. Alla sommarbokenlådor tog slut och på uppstarten hade vi närmare fyrtio barn. En annan faktor var när vi 2015 hamnade i ett nytt läge eftersom Melleruds kommun tog emot många nyanlända och många av de barnen roligt nog sökte sig till Sommarboken.

Hur påverkar det era aktiviteter?

– Vi har fått planera aktiviteter och boksamtal med utgångspunkt i att det kan komma väldigt många och barn som inte förstår språket så väl. Att kunna tipsa om vissa böcker på både svenska och andra språk har varit bra, samt att visa att det finns lättlästa böcker, cd-böcker, serier och faktaböcker. Alltid finns det något som passar. På uppstartsdagen hade jag redan från början planerat att ha lekar med barnen för att de skulle lära känna varandra. Det fungerade väldigt bra även med de nyanlända barnen och barnen var dessutom väldigt duktiga på att förklara för varandra.

Hur är era samtal om böcker utformade?

– Att bokprata med många barn samtidigt tyckte vi var svårt till en början. Det fungerar inte så bra att gå laget runt och låta alla berätta om vad de har läst.

Det är heller inte alla som vill säga något. Därför har vi istället börjat diskutera böcker utifrån genre. Exempelvis ”Vilka har läst en läskig bok?”. Då blir det handuppräckning och alla boktitlar skrivs upp under denna genre. Den som vill berätta mer om en bok får göra detta. Det är också roligt för barnen att se att samma bok kan hamna i flera genrer och att man kan ha olika uppfattningar om var en bok hör hemma. Vi har också satsat på böcker på andra språk, som Dagbok för alla mina fans på arabiska.

Vilken är den svåraste utmaningen med Sommarboken?

– Tiden. Man vill göra så mycket, men det är på sommaren som det finns minst tid till förfogande. Semestertrarna gör att vi har ont om personal samtidigt som vi har fler besök än någonsin på biblioteket. Till största delen är jag själv med Sommarboken, men i år har jag även en vikarie som stöttar upp. En annan svår sak är att vi gärna vill ge fina bokgåvor i slutet av sommaren, men inte alltid har råd.

Vad har du lärt dig av att jobba med Sommarboken?

– Att man med ganska små medel kan locka barn till läsning. Att lekar är väldigt bra för att få barn att umgås och våga prata med varandra. Att lekar och pyssel också är läsfrämjande aktiviteter i allra högsta grad. Att barn är fantastiskt duktiga på att hjälpa varandra.

Dags för avslutning

Många firar av Sommarboken med en fest. Det är ett bra sätt att avrunda och få ett avslut och kanske locka tillbaka barnen till nästa år med Sommarboken i gott minne. Något gott att äta, utlottning av böcker och biobiljetter är vanligt. Andra aktiviteter kan vara spel, teater, boktips, utställning eller annan avslutande aktivitet som sammanfattar sommarens träffar. Att bibliotekspersonalen tipsar om höstens böcker är också bra. Dock är det viktigt att alla vet om att det drar ihop sig till avslutning och det kan därför vara på sin plats att skicka ut inbjudningar via mejl, post eller sms. Ni kan också gärna göra en utvärdering för att fånga upp vad barnen upplevde som bra och mindre, samt vad de vill göra på Sommarboken nästa sommar.

Hur följa upp?

Vad händer när sommaren är slut? Det är viktigt att fånga upp barnen och berätta om höstens kommande aktiviteter på biblioteket innan skolan och andra fritidsaktiviteter drar igång igen. På så vis kan man få nya deltagare till bokklubbar och andra träffar. Ni kan också spara mejlinglistor för att den vägen bjuda in till fortsatta bokfikaträffar under hösten och vintern. Det går också att göra som Lilla Edets bibliotek gjort och sparka igång Höstboken, Julboken och Vårboken. Eller varför inte låta konst och tips som har skapats under sommaren sitta kvar och berika biblioteksmiljön även för andra besökare.

”...det kan faktiskt vara ett väldigt drag kring en snygg papplåda”

Annika Wig, bibliotekarie
Tidaholms stadsbibliotek
Antal år i Sommarboken: sex

Vad utmärker just er när det gäller deltagare i Sommarboken?

– Tidaholm är en ganska liten kommun där kultur och läsning inte alltid har så hög status. Trots det är Sommarboken populär och många barn återkommer år efter år. Även om det främst är barn till föräldrar som har en positiv inställning till läsning och bibliotek.

Har ni ändrat på något genom åren angående aktiviteter, bemötande, samtal och liknande?

– I år provar vi några nya grepp. Dels ska vi i personalen prova att klä ut oss och ha en liten ”modevisning” med väskorna till, på olika sätt. Och dels ska vi ha gemensamma ring- och rörelselekar. Är det fint väder går vi ut på gräsmattan utanför biblioteket en stund. Sommartid är Tidaholms bibliotek stängt mellan klockan tretton och femton varje dag och då är biblioteket vårt, Sommarbokens, en stund. I år inför vi även boksamtal kring bilderböcker och vi ska spela ordspel. Under hela sommaren har vi en Sommarbokenhörna med pyssel och en tävling. Här finns information som säger att det går att hoppa på Sommarboken under hela lovet, även om man kanske missade starten.

Vad gör ni för att nå ut med information och få barn att hitta till Sommarboken?

– Förra året ville vi nå fler och nya barn – för att få

med också de barn som inte bor i tätorten. Men även de barn som kanske inte har föräldrar som engagerar sig i den här typen av projekt. När vi har varit ute på skolor har vi noterat att det finns barn som har velat vara med, men som inte har kunnat. Förra året hade vi därför en Sommarbokenturné där vi besökte skolgårdar, badplatser och en bygdegård. Det ledde till att fler hittade till oss och deltog. Att vi besökte skolgårdar fick även barn från fritids att komma till oss.

Vilken är den svåraste utmaningen med Sommarboken?

– Det är svårt att nå alla barn. Men vår turné förra året var en bra arbetsmetod. Det är också en lite kul grej att det plötsligt kommer en bokbuss i en liten kommun.

Vad har du lärt dig av att jobba med Sommarboken?

– Att det faktiskt kan vara ett väldigt drag kring en snygg papplåda, även i dessa internettider. Att barn verkligen gillar fysiska böcker!

DEL 5.

FRÅGOR TILL SAMTAL

Grundfrågor till samtal om böcker och läsning, enligt Aidan Chambers modell

Var det något du gillade med boken? :))

Vad tyckte du särskilt mycket om?

Var det något du tyckte att det skulle ha funnits mer av?

Var det något du inte gillade? :(

Var det några ställen som var tråkiga?

Hoppade du över några ställen? Vilka då?

Om du inte läste ut boken, var slutade du och vad var det som fick dig att sluta?

Var det något du tyckte var konstigt?

Har du några frågetecken? (?)

Fanns det någonting i den här boken som du aldrig hade läst eller sett i en bok förut?

Var det någonting som du blev riktigt förvånad över?

Var det något som inte var konsekvent i berättelsen?

Lade du märke till några mönster eller kopplingar? (!)

Fanns det saker som hängde samman?

Fanns det sådant som kom tillbaka och/eller upprepades vid flera olika tillfällen?

De allmänna frågorna (ett urval)

Första gången du såg boken, alltså innan du hade läst den, vad trodde du då att det var för sorts bok?

Vad var det som fick dig att tro det? Nu när du har läst den, tycker du att den var som du hade väntat dig?

Har du läst andra böcker som liknar den här?

Har du läst boken förut? I så fall, var den annorlunda den här gången? Upptäckte du någonting som du inte tänkte på första gången? Tycker du mer eller mindre om den nu?

Har du lagt märke till om språket används på något särskilt sätt i den här boken?

Om författaren skulle fråga dig hur boken skulle kunna göras bättre, vad skulle du säga då?

Har något av det som händer i boken någonsin hänt dig?

Kunde du ”se” berättelsen framför dig i fantasin medan du läste? Vilka detaljer – vilka ställen – gjorde det lättast för dig att ”se” den?

Nu har vi lyssnat på varandra och fått höra allt möjligt som andra har upptäckt. Var det något av det de andra sa, som du blev förvånad över?

Om du skulle berätta om boken för en kompis som inte har läst den, vad skulle du säga då?

När du nu tänker på boken efter att vi har pratat så mycket om den – vad är nu viktigast för dig?

Är det någon som vet något om bokens författare? Eller hur det kom sig att den skrevs?

SPECIALFRÅGOR (ett urval)

Hur lång tid tror ni att det tog för alltihop att hända?

När du berättar om sådant som har hänt dig, brukar du då alltid berätta i precis samma ordning som det hände? Finns det tillfällen då du inte gör det?

Var utspelat sig berättelsen? Har det någon betydelse var berättelsen utspelat sig? Kunde det ha hänt någon annanstans? Var bokens miljö spännande eller intressant i sig?

Vilken av personerna blev du mest intresserad av? Vilken/vilka personer tyckte du inte om?

Var det några av personerna som påminner om människor du känner? Eller som påminner om figurer i andra böcker?

Vem var det som berättade historien? Vet den som läser det? Och hur vet vi/du?

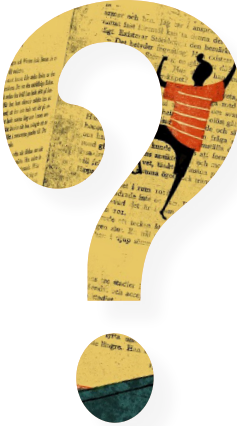
Är historien berättad i första person och vem är i så fall denna person? Eller tredje person? Är berättaren någon som förekommer i historien? Eller någon utanför själva historien, som vi känner till eller inte känner till?

Vad tycker berättaren om personerna som han/hon berättar om? Tycker han/hon om dem eller inte? Hur vet du det? Tycker berättaren om det som händer och det som personerna gör? Eller inte? Vad tycker du?

Tänk dig själv som åskådare till händelserna i boken, med vems ögon såg du det som hände? Kunde du bara se sådant som en av personerna i berättelsen såg, eller skiftade det?

Kan man säga att du var inne i huvudet på en av personerna och bara visste, eller fick du komma in i huvudet på flera personer?

Urvalet av frågor är hämtade ur Chambers bok Böckerna inom och omkring oss. 2014, s.236-242

Agneta Edwards frågor

Basfrågor:

- ⊙ Vilka personer möter vi?
- ⊙ Är det någon person som är extra intressant?
- ⊙ Finns det någon som du känner igen dig i?
- ⊙ Har du varit med om något liknande?
- ⊙ Vilken miljö befinner de sig i?
- ⊙ I vilken tid? Modern eller historisk?
- ⊙ Realism eller fantasivärld?
- ⊙ Vad upplevde du när du läste?
- ⊙ Väckte boken någon särskild känsla?
- ⊙ Tänkte du på något särskilt med språket?
- ⊙ Vems röst är det som berättar?

Frågor efter ämne.

Vad händer? Handling

- ⊙ Har du varit med om något liknande som det som händer i boken?
- ⊙ Är det en verklighetsnära (realistisk) bok eller mer ett äventyr, en deckare, eller ...?
- ⊙ Vad är bokens ”problem” eller mysterium? Något som ska lösas eller önskas förändrat?
- ⊙ Är det någon av era böcker som har ett tydligt budskap, att författaren verkar ha något speciellt hen vill säga med boken?
- ⊙ Är det viktigt att en bok har ett budskap? Kan även en äventyrsbok, deckare eller fantasy ha det?

Vem? Personer/karaktärer

- ⊙ Beskriv huvudpersonen med 1 – 3 ord.
- ⊙ Känner du igen dig i någon av personerna i boken?
- ⊙ Är det någon i boken du skulle vilja vara kompis med ...?
- ⊙ Är det någon i boken som du inte tycker om?
- ⊙ Har huvudpersonen i din bok en speciell vän, eller sidekick?
Som Sam är för Frodo i Sagan om Ringen.
- ⊙ Om du var med i boken, skulle du vara hjälten eller hens sidekick?
Vilken roll spelar hen, vad betyder hen för hjälten?
- ⊙ Finns det personer i boken du skulle vilja veta mer om?

Var? När? Miljö och tid

- ⊙ Är det i nutid, historisk tid eller framtid?
- ⊙ Hur vet man vilken tid boken utspelas i?
- ⊙ Är det i en stad eller på något annat ställe?
- ⊙ Vad verkar vara det bästa/sämsta med att leva där (och då) boken utspelas?
- ⊙ Skulle du vilja leva i den här boken, eller i någon annan bok du har läst?
- ⊙ Skulle du säga att det känns verkligt. Realistiskt? Eller mer som en saga?
Jämför olika typer av fantasy – är det likt en Tolkienvärld eller som exempelvis den i PAX (realistisk miljö med fantasyinslag).
- ⊙ Är miljön bra beskriven? Spelar det någon roll för boken var det är, eller skulle det kunna ha hänt varsomhelst?

LITTERATURLISTA

Chambers Aidan (2014). Böcker inom och omkring oss. Stockholm: Gilla böcker

Edwards, Agneta (2008). Bilderbokens mångfald och möjligheter (1. utg. ed., Lärare lär). Stockholm: Natur & Kultur

Edwards, Agneta (2017). Boksamtal med bilderböcker. Stockholm: Natur & Kultur

Ekelund Gabriella & Sveriges utbildningsradio (2007). Om barn och böcker: Samtal kring berättelser. Stockholm: Sveriges utbildningsradio (UR)

Hedenmark Åse (2011). Barn berättar – en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek. Svensk Biblioteksförnings rapport 2011:1

Kjersén Edman Lena & Bibliotekstjänst (2013). Tala om böcker: Boksamtal på bibliotek, i skola och på nätet. Lund: BTJ förlag

Krashen, Stephen D. (1993). The power of reading: insights from the research. Englewood, Colo.: Libraries Unlimited

Krashen, Stephen D. (2004). The power of reading: insights from the research. 2nd ed. Westport, Conn.: Libraries Unlimited

Krashen, Stephen D. (2011). Free voluntary reading. Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited

Lindsköld Linnéa (2015). ”Att komma in i dom andras läsningar” – En studie av barns upplevelser av Sommarboken. Göteborg. Kultur i Väst och Västra Götalandsregionen

Shier, Harry (2001). Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. Children & Society. Vol 15

Kultur i Väst har uppdraget att stärka och utveckla kulturens och konstarnas roll i Västra Götaland. Detta gör vi tillsammans med 49 kommuner, föreningar, organisationer, nätverk, näringsliv, kulturutövare, bibliotek, skolor, arrangörer och regionens invånare. Kultur berikar livet.

Kultur i Väst
405 44 Göteborg, besök Rosenlundsgatan 4
Växel 031 333 51 00
kulturivast.se

